

บทที่ 2

บทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถาน ก่อนการโค่นล้มระบอบฏอลิบาน

จากประวัติศาสตร์ของอัฟกานิสถาน อาจกล่าวได้ว่าอัฟกานิสถานเป็นรัฐที่ยังไม่เคยได้สัมผัสกับความสงบและสันติภาพที่ยาวนานเช่นรัฐใด ๆ ในโลก ดินแดนอันหลากหลายทางชาติพันธุ์แห่งนี้เคยบอบช้ำจากการรุกรานของต่างชาติครั้งแล้วครั้งเล่า และบ่อยครั้งที่ชนในชาติอัฟกานิสถานเกิดความแตกแยกอย่างรุนแรงอันนำไปสู่การต่อสู้กันเอง อีกทั้งมหาอำนาจภายนอกและมหาอำนาจภายในภูมิภาคเอเชียใต้ ก็เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในมาโดยตลอด รัฐอัฟกานิสถานจึงเป็นเหมือนดินแดนต้องคำสาปที่เผชิญกับสงครามหลายครั้งและอยู่ในสภาพรัฐที่แตกสลายจนยากต่อการฟื้นฟูประเทศขึ้นใหม่อีกครั้ง

สำหรับการเข้ามามีบทบาทในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานของนานาชาติในอดีต ยังไม่ปรากฏการเข้ามามีบทบาทของนาโต (NATO) ในอัฟกานิสถาน มีเพียงบทบาทของสหประชาชาติ, สหรัฐฯ และประเทศเพื่อนบ้านของอัฟกานิสถานบางประเทศเท่านั้น อาทิ ปากีสถาน เป็นต้น โดยสหประชาชาติเริ่มเข้ามาแทรกแซงทางการทูตในอัฟกานิสถานตั้งแต่ทศวรรษ 1980 ในสมัยที่สหภาพโซเวียตรุกรานอัฟกานิสถาน และยังทำหน้าที่เป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในอัฟกานิสถานในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย ส่วนบทบาทของสหรัฐฯในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถาน เริ่มปรากฏครั้งแรกในทศวรรษ 1980 ด้วยเช่นกันโดยสหรัฐฯเข้าร่วมลงนามกับอัฟกานิสถานและสหประชาชาติ ในข้อตกลงสันติภาพของอัฟกานิสถานใน ค.ศ.1988 แต่ในความเป็นจริงแล้ว สหรัฐฯได้เข้ามาเกี่ยวพันกับอัฟกานิสถานอย่างชัดเจนในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อจักรวรรดินิยมอังกฤษถอนตัวเองออกจากภูมิภาคเอเชีย สหรัฐฯจึงได้เข้าครองอิทธิพลแทนในฐานะมหาอำนาจจักรวรรดินิยมตะวันออกและสหรัฐฯก็เริ่มให้การตระหนักรู้ความสำคัญของประเทศอัฟกานิสถานในฐานะเป็นจุดยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียกลาง ซึ่งสหรัฐฯต้องการกำหนดให้อัฟกานิสถานเป็นยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของตนเพื่อต่อต้านอิทธิพล ดังนั้นในบทนี้มีจุดประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้ามามีบทบาทของนานาชาติ ในอัฟกานิสถาน

อัลฟกานิสถาน ตลอดจนบทบาทในการฟื้นฟูประเทศอัลฟกานิสถานในอดีตก่อนการโค่นล้มระบอบฏอเลียบาน ซึ่งผู้เขียนมุ่งเน้นศึกษาบทบาทของสหรัฐฯและสหประชาชาติ ส่วนบทบาทของนาโตนั้นจะกล่าวถึงในบทต่อไป โดยจะนำเสนอประเด็นหลักที่สำคัญ 4 ส่วนได้แก่ 1) ภูมิหลังความเป็นมาของประเทศอัลฟกานิสถานถึงก่อนการรุกรานของสหภาพโซเวียต 2) บทบาทของนานาชาติในการฟื้นฟูสันติภาพของอัลฟกานิสถานในสมัยการรุกรานของสหภาพโซเวียตจนถึงการถอนทหารของสหภาพโซเวียต (ค.ศ. 1979-1989) 3) บทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัลฟกานิสถานหลังการถอนทหารของสหภาพโซเวียตถึงการเข้ามาสู่อำนาจของระบอบฏอเลียบาน (ค.ศ. 1989-1996) และ 4) บทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัลฟกานิสถานในสมัยระบอบฏอเลียบานจนถึงการโค่นล้มระบอบฏอเลียบานของสหรัฐฯ (ค.ศ. 1996-2001)

ภูมิหลังความเป็นมาของประเทศอัลฟกานิสถานถึงก่อนการรุกรานของสหภาพโซเวียต

การที่จะเข้าใจถึงการเข้ามามีบทบาทของนานาชาติในอัลฟกานิสถานโดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของสหรัฐฯ จำเป็นต้องเข้าใจถึงความเป็นมาของประเทศไทยอัลฟกานิสถาน ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจลักษณะพิเศษของอัลฟกานิสถานที่ดึงดูดให้บรรดามหาอำนาจทั้งในอดีตและปัจจุบันต่างต้องการเข้ายึดครองและพยายามเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของอัลฟกานิสถาน แม้ว่าอัลฟกานิสถานจะเป็นประเทศที่เต็มไปด้วยหุบเขาและปราศจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจก็ตาม และจากการที่อัลฟกานิสถานถูกรุกรานจากต่างชาติและเกิดสงครามกลางเมืองบ่อยครั้ง ได้นำไปสู่การบ่มเพาะความขัดแย้งภายในระหว่างชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอัลฟกานิสถาน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การฟื้นฟูประเทศอัลฟกานิสถานหลังสงครามของนานาชาติในอดีตเป็นไปอย่างยากลำบาก และยังส่งผลต่อการฟื้นฟูประเทศอัลฟกานิสถานของนานาชาติจนกระทั่งในปัจจุบัน สำหรับการนำเสนอภูมิหลังความเป็นมาของประเทศไทยอัลฟกานิสถานจะแบ่งเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

อัฟกานิสถานกับการรุกรานของชนชาติต่าง ๆ ในอดีต

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศอัฟกานิสถานประกอบด้วยขุนเขาน้อยใหญ่มากมาย โดยมีทะเลทรายกระจัดกระจายอยู่โดยทั่วไป ไม่มีทางออกสู่ทะเล มีเทือกเขาสำคัญคือ ฮินดูกูช (Hindu Kush) ซึ่งพาดผ่านจากด้านเหนือของประเทศ ยาวจรดด้านตะวันตกของจีนอันเป็นพรมแดนตามธรรมชาติที่แบ่งพรมแดนระหว่างประเทศอัฟกานิสถาน ทาจิกิสถาน และปากีสถานออกจากกัน¹ นอกจากนี้อัฟกานิสถานยังเป็นสะพานเชื่อมระหว่างภูมิภาคเอเชียใต้และภูมิภาคเอเชียกลาง โดยพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศ คือ บริเวณลุ่มแม่น้ำและหุบเขาคาบูล (Kabul Valley) นั้นเป็นพื้นที่ผืนเดียวกันกับอินเดียภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ส่วนพื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศ คือ ตั้งแต่ภูเขาฮินดูกูช (Hindu Kush) ขึ้นไปถึงแม่น้ำออกซุส (Oxus) หรือ บริเวณแค้วนแบคเตรีย (Bactria) หรือ เมืองบัลค์ (Balkh) ของอัฟกานิสถานในปัจจุบันนั้น เป็นพื้นที่ผืนเดียวกันกับเอเชียกลาง²

ด้วยลักษณะทางภูมิรัฐศาสตร์ของอัฟกานิสถาน จากการเป็นสะพานเชื่อมระหว่างสองภูมิภาคดังกล่าวข้างต้น อัฟกานิสถานในสมัยโบราณจึงเป็นทั้งเส้นทางการค้า หรือ “เส้นทางสายไหม” (Silk Road)³ และเป็นเส้นทางเดินทัพที่สำคัญ เป็นดินแดนที่ผ่านการถูกรุกรานและการรุกราน

¹ Peter Marsden, *The Taliban: War, religion and the new order in Afghanistan*, Third Impression (Karachi: Oxford University Press, 2001), p. 8.

² ผาสุก อินทรารุช, “อัฟกานิสถาน: แหล่งผลิตพระพุทธรูปองค์แรกในโลก, ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาที่แผ่ไปเอเชียกลาง-จีน-เกาหลี-ญี่ปุ่น,” ใน *ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ*, โดย สุจิตต์ วงษ์เทศ (บก.), พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545), น. 26.

³ สินค้าที่ลำเลียงบนเส้นทางสายไหม จากภูมิภาคเอเชียใต้สู่เอเชียกลาง อาทิ อัญมณี ไหมงู กาช้างและเครื่องเทศ โดยจะนำสินค้าผ่านศรีลังกา และลำเลียงไปตามแนวประเทศด้านตะวันตกของอินเดียขึ้นไป จนถึงนครปุรุสาปุระ (Purushpura) หรือเปชาวาร์ (Peshawar) ของปากีสถานในปัจจุบัน ผ่านช่องแคบโคโคเบอร์เข้าเมืองญะลาบัดของอัฟกานิสถาน ต่อไปยังเมืองคาบูลและบามิยัน เพื่อจะขึ้นต่อไปทางเหนือข้ามเทือกเขาฮินดูกูชแล้วไปบรรจบกับเส้นทางสายไหมที่มาจากจีนต่อเนื่องไปยังภูมิภาคเอเชียกลางทั้งหมด โปรดดูรายละเอียดในทรงยศ แวงหงส์, “บามิยัน,” ใน *อัฟกานิสถาน*, เอกสารวิชาการชุด “โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค” ลำดับที่ 6, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (กรุงเทพฯ: The May Production, 2545), น. 71.

จากหลากหลายชนชาติ ทั้งเปอร์เซียของจักรพรรดิดาริอุส (Darius), พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช (Alexander the Great) ซึ่งเป็นผู้เปิดประตูทางการค้า, วัฒนธรรมและศาสนากับชาวอินโดยูโรเปียน, พวกซีเธียน (Scythian) หรือพวกศกะ (Sakas), พวกปาเธียน (Parthians) และราชวงศ์กุษาณะ (Kushans) พวกเขาเหล่านี้ได้นำเอาพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในอัฟกานิสถาน, ชาวฮั่นขาว (White Huns), ชาวเติร์ก ซึ่งเป็นผู้นำความเชื่อทางศาสนาอิสลามจากอาหรับเข้าสู่อัฟกานิสถาน และชาวมองโกล ด้วยความแตกต่างของเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ปกครองที่ต่างผลัดเปลี่ยนอำนาจกันเข้ามาครอบครอง ได้นำไปสู่การต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันเองใน อัฟกานิสถาน⁴ จนกระทั่งอะห์มัด ชาห์ ดุร์รานี (Ahmad Shah Durrani) สามารถสถาปนาประเทศ อัฟกานิสถานได้สำเร็จเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1747

ในเวลาต่อมา อัฟกานิสถานก็ยังคงถูกรุกรานและถูกแทรกแซงกิจการภายในจาก มหาอำนาจภายนอกทั้งในยุคแห่งจักรวรรดินิยม ซึ่งดินแดนแห่งนี้ได้กลายเป็นรัฐกันชนระหว่าง มหาอำนาจรัสเซียและอังกฤษ และหลังจากหลุดพ้นจากการพยายามครอบงำของอังกฤษเมื่อ ค.ศ.1919 รัสเซียภายใต้การนำของเลนินก็ได้เริ่มเข้ามาแผ่ขยายอิทธิพลอีกครั้ง โดยมีนโยบาย สร้างความสัมพันธ์เป็นมิตรภาพกับอัฟกานิสถาน เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1921 อัฟกานิสถาน ได้ยอมทำสนธิสัญญามิตรภาพกับสหภาพโซเวียตเป็นครั้งแรก และยังมีสนธิสัญญาความเป็น กลางและการไม่รุกรานซึ่งกันและกัน ค.ศ.1931 ระหว่างอัฟกานิสถาน-สหภาพโซเวียต

---

⁴ ในขณะที่มีการยึดครองอัฟกานิสถานของมองโกล ราชวงศ์ซาฟาวิด (Safavid) แห่งเปอร์เซียสามารถ ยึดครองอัฟกานิสถานภาคตะวันตกไว้ได้ (ค.ศ.1501-1732) อันส่งผลให้เกิดการต่อสู้ระหว่างมองโกลและซาฟาวิด แห่งเปอร์เซียเพื่อแย่งชิงการครอบครองเมืองกันดาฮาร์ของอัฟกานิสถานในเวลาต่อมา ยิ่งไปกว่านั้นผู้รุกราน อัฟกานิสถานทั้งสองดังกล่าว ยังสนับสนุนให้ชาวอุซเบกต่อสู้กันเองเพื่อแย่งชิงอำนาจในการครอบครองดินแดน อัฟกานิสถานทางภาคเหนืออีกด้วย นอกจากนี้ความพยายามที่จะทำการปฏิวัติของชนเผ่าพุซตุนยังปรากฏให้ เห็นมาโดยตลอดจากค.ศ.1658-1675

การกลับมาซื้ออิทธิพลในอฟกานิสถานของสหภาพโซเวียต (ค.ศ.1950-1978)

นับตั้งแต่ค.ศ.1919 หลังจากอฟกานิสถานได้รับเอกราชจากอังกฤษ สหภาพโซเวียตพยายามเข้ามาแผ่อิทธิพลในอฟกานิสถานมาโดยตลอด แม้จะไม่ปรากฏอย่างชัดเจน แต่สหภาพโซเวียตก็กลายเป็นมหาอำนาจเพียงประเทศเดียวที่พยายามเข้ามาแผ่ขยายอิทธิพลเหนืออฟกานิสถาน และหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงแล้ว อิทธิพลของสหภาพโซเวียตในอฟกานิสถานก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่อิทธิพลของอังกฤษและมหาอำนาจยุโรปอื่น ๆ ในอฟกานิสถานก็ค่อย ๆ ลดลง แรกเริ่มนั้นสหภาพโซเวียตได้เข้ามามีความสัมพันธ์กับอฟกานิสถานโดยการให้ความช่วยเหลือทั้งด้านการเงินและเศรษฐกิจ ต่อมาจึงขยายความช่วยเหลือด้านการทหาร⁵

ในทางตรงกันข้าม สหรัฐฯ ซาอุดีอาระเบีย และสังคมระหว่างประเทศไม่ได้ให้ความสนใจต่อประเทศอฟกานิสถานมากเท่ากับสหภาพโซเวียต เนื่องจากปัจจัยด้านผลประโยชน์หลายประการ **ประการแรก** อฟกานิสถานไม่ได้เป็นตัวแสดงหลักทางการเมืองทั้งในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น **ประการที่สอง** ไม่ได้เป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญทางด้านการค้าขายระหว่างประเทศ **ประการที่สาม** ลักษณะภูมิประเทศของอฟกานิสถานไม่เหมาะแก่การท่องเที่ยว และมีวัฒนธรรมที่ปิด

---

⁵ ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1955 ผู้นำของสหภาพโซเวียตในขณะนั้นคือ นิกิตา แคร็กเชฟนิคอฟ เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ และนิโคไล อเล็กซาน โดโรวิช บุลกานิน นายกรัฐมนตรีเดินทางไปเยือนกรุงคาบูล และให้เงินกู้แก่อฟกานิสถานจำนวน 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อใช้ในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ค.ศ.1956 ทั้งสองประเทศได้ทำสัญญาความช่วยเหลือเป็นมูลค่า 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และใน ค.ศ.1961 สหภาพโซเวียตได้ช่วยเหลือทางเทคนิคและการเงินแก่การชลประทานและการสร้างเขื่อนพลังน้ำที่แม่น้ำคาบูล เป็นมูลค่า 224 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อมาสหภาพโซเวียตก็ช่วยสร้างท่าอากาศยานกรุงคาบูลและเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อกับประเทศทั้งสอง โปรดพิจารณารายละเอียดใน “อฟกานิสถาน,” ใน เอเชียรายปี1988/2531, โดย รุ่งพงษ์ ชัยนาม, ภาควิชาการศึกษาระดับปริญญาโท (บก.) (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เมษายน 2531): 175-176.

และประการสุดท้าย เป็นประเทศที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล⁶ แต่สำหรับสหภาพโซเวียตได้มองเห็นความสำคัญของประเทศในโลกที่สามและดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับเพื่อนบ้านทั้งรัสเซียของพระเจ้าซาร์ รัสเซียในสมัยของสตาลิน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหภาพโซเวียตหลังสตาลิน (ค.ศ.1953) ได้เห็นความสำคัญของโลกที่สามมากกว่า เพื่อต้องการถ่วงดุลอำนาจตะวันตก โดยพยายามทำให้ประเทศในโลกที่สามเลิกพึ่งพาตะวันตกโดยเฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจ⁷

ช่วงเวลาเดียวกันนั้น กรุงคาบูลของอัฟกานิสถานก็เกิดการรัฐประหารโดยไม่เสียเลือดเนื้อขึ้น นำโดยพลโทมุฮัมมัด ดาเวด (รัฐบาลดาเวด1 ค.ศ.1953-63) เมื่อ ค.ศ. 1953 ขณะที่โซเวียตกับสหรัฐฯแข่งขันกันยื่นความช่วยเหลือทางการเงินและการทหารให้แก่อัฟกานิสถานอย่างมากมาย มีการทำข้อตกลงทางเศรษฐกิจระหว่างรัสเซีย-อัฟกานิสถานเพื่อการพัฒนาครอบด้าน นอกจากนั้น ก็ยังมีข้อตกลงเรื่องความช่วยเหลือทางทหารมีมูลค่าถึง 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อปรับปรุงกองทัพอากาศของอัฟกานิสถานให้ทันสมัยและสร้างสนามบินใกล้เมืองบักริมและซินดานด์⁸ ยิ่งไปกว่านั้น การที่อัฟกานิสถานเกิดความขัดแย้งกับปากีสถานเรื่องพรมแดน และการที่ดาเวดต้องการสถาปนาประเทศปชตุนิสถานขึ้นเพื่อรวบรวมชนเผ่าพชตุนซึ่งเป็นชนชาติเดียวกับตน ทำให้ปากีสถานไม่พอใจ ปากีสถานจึงปิดชายแดนปากีสถาน-อัฟกานิสถานตลอดทศวรรษ 1950 ส่งผลให้อัฟกานิสถานจำต้องหันไปพึ่งพาสหภาพโซเวียต แม้อัฟกานิสถานจะตระหนักดีว่าเป็นประเทศที่มีอิทธิพลและมีอำนาจมากก็ตาม⁹

ต่อมาใน ค.ศ.1956 หลังเกิดวิกฤตการณ์ปชตุนิสถานแล้ว ดาเวด ก็เริ่มขอความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐฯเพื่อให้รัฐบาลของเขาแข็งแกร่งพอที่จะต่อต้านปากีสถานได้ แต่สหรัฐฯไม่ยอม

⁶ Amalendu Misra, *Afghanistan: the labyrinth of violence*, first published (UK: Polity Press, 2004), p.20.

⁷ จรัญ มะลูลีม, “อัฟกานิสถานกับมหาอำนาจ,” *จุดสวาทเอเชีย-ยุโรปศึกษา*, น. 8 (ไม่ปรากฏสถานที่และวัน เดือน ปีที่พิมพ์)

⁸ เรื่องเดียวกัน.

⁹ Amalendu Misra, *Afghanistan: the labyrinth of violence*, p. 22.

ทำตามคำขอของดาวูด เพราะเกรงว่าจะทำให้กระทบกับความสัมพันธ์ต่อปากีสถานและไม่ต้องการทำที่จะทำให้ดุลทางอำนาจในภูมิภาคแถบนั้นต้องได้รับความกระทบกระเทือนเพราะการให้อาวุธแก่อัฟกานิสถาน¹⁰ ดาวูดจึงจำต้องหันมาขอความช่วยเหลือจากโซเวียต

ดาวูดพ้นจากตำแหน่งใน ค.ศ.1963 หลังจากนั้นตำแหน่งนายขาก็ถูกแทนที่ด้วยคนอื่น ๆ เช่น ยูสุฟ มัยวันด์วัย (Yussuf Maiwandwai) อิติมาดี ซอฮีร์ (Etemadi Zahir) และมุชซา ซาฮิฟิด (Moussa Shafiq) ซึ่งล้วนแต่นิยมตะวันตก ในระหว่างนี้สหรัฐฯได้เพิ่มความช่วยเหลือให้แก่อัฟกานิสถาน และประเทศตะวันตกอื่น ๆ กว่า 20 ประเทศก็เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเช่น เยอรมนีตะวันตก¹¹

หลังจากดาวูดได้กลับเข้ามาเป็นนายข ครึ่งที่ 2 (ค.ศ.1973-78) เขาปลดกษัตริย์ ซอฮีร์ ซาฮิออกจากตำแหน่งใน ค.ศ.1973 และประกาศให้อัฟกานิสถานเป็นสาธารณรัฐแทนการปกครองแบบระบอบประชาธิปไตยแบบมีกษัตริย์เป็นประมุข โดยสถาปนาตัวเองเป็นประธานาธิบดี และในระหว่างนั้นอัฟกานิสถานก็พึ่งพาสหภาพโซเวียตในด้านเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ได้ห้ามให้ตั้งพรรคการเมืองใด ๆ ยกเว้นพรรคประชาธิปไตยประชาชนอัฟกานิสถาน หรือ PDPA (People' Democratic Party of Afghanistan) เท่านั้น¹²

แม้ดาวูด ข่าน จะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับโซเวียต แต่ในขณะเดียวกันเขาได้หันไปสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนบ้านต่าง ๆ อย่างปากีสถาน อิหร่าน และประเทศมุสลิมอื่น ๆ เพื่อถ่วงดุลกับอิทธิพลของโซเวียต จึงทำให้ไม่เป็นที่พอใจแก่โซเวียต โซเวียตจึงสนับสนุนให้นุรมุฮัมมัด ตารากี ซึ่งเป็นนายทหารอยู่ในกองทัพอากาศอัฟกานิสถานทำการปฏิวัติเมื่อ ค.ศ.1978 (เมษายน ค.ศ.1978-

¹⁰ Department of State Bulletin Vol. 182 (2060) (March 1982): 7. อ้างถึงใน จรัญ มะลูลีม, "อัฟกานิสถานกับมหาอำนาจ," น. 8

¹¹ Nancy Peabody Newell and Richard S. Newell, The Struggle for Afghanistan (United Kingdom: Cornell University Press, 1981), p. 41.

¹² นันทนา กปิลกาญจน์, "อัฟกานิสถาน: แผ่นดินที่ยู่เหิงจนถึงการล่มสลายของตาลีบัน," วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ 28 (ก.ค.-ธ.ค. 2545): 37.

กันยายน ค.ศ.1979) ซึ่งดาวูดและครอบครัวก็ถูกสังหารในเหตุการณ์ครั้งนี้เช่นกันเมื่อวันที่ 27 เมษายน¹³

การแสดงพฤติกรรมของสหภาพโซเวียตที่พยายามเข้ามาก้าวร้าวกิจการภายในของ อัฟกานิสถาน แสดงให้เห็นเจตนาที่ต้องการจะรุกรานและครอบงำอัฟกานิสถาน หลังการปฏิวัติใน อัฟกานิสถานใน ค.ศ.1978 สถานการณ์ทางการเมืองของอัฟกานิสถานก็เต็มไปด้วยความวุ่นวาย เกิดความแตกแยกทางสังคม นำไปสู่การกบฏต่อต้านรัฐบาลมาร์กซิสต์ของชาวอัฟกันกลุ่มต่าง ๆ เพื่อโค่นล้มรัฐบาลผสมตารากี-อามินในค.ศ.1979¹⁴

ในขณะเดียวกันได้เกิดการต่อสู้แย่งชิงอำนาจอย่างรุนแรงขึ้นระหว่างตารากีและอามิน และเมื่อตารากีถูกลอบสังหาร อามินก็ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งแทน (กันยายน-ธันวาคม ค.ศ.1979) ทำให้สหภาพโซเวียตไม่พอใจอย่างยิ่ง สหภาพโซเวียตจึงตัดสินใจส่งกองกำลังทางอากาศเข้าทำการปราบปรามกลุ่มกบฏและยึดครองประเทศในเดือนธันวาคม ค.ศ.1979 และแต่งตั้งบารัค กะมัล เป็นหัวหน้ารัฐบาลมาร์กซิสมาปกครองประเทศ (ค.ศ.1979-1986) นับตั้งแต่นั้นการเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียตจึงปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด

บทบาทของของนานาชาติในการฟื้นฟูสันติภาพของอัฟกานิสถานในสมัยการรุกรานของสหภาพโซเวียตจนถึงการถอนทหารของสหภาพโซเวียต (ค.ศ.1979-1989)

อัฟกานิสถานภายใต้อิทธิพลของสหภาพโซเวียต (ค.ศ.1979-1989)

การเข้ามารุกรานโดยตรงของสหภาพโซเวียตใน ค.ศ.1979 ก่อให้เกิดความเกลียดชังของกลุ่มเผ่าพันธุ์ต่างๆในอัฟกานิสถาน และเป็นเหตุให้ชนเผ่าต่างๆที่เคยมีความบาดหมางกันอยู่ต่าง

---

¹³ Stephen Tanner, Afghanistan: A Military History from Alexander the Great to the Fall of Taliban (USA: Da Capo Press, 2002), p. 226. quoted in Khawar Hussain, "Pakistan's Afghanistan Policy," (Master's Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey California, 2005), p. 30.

¹⁴ Abdul Sattar, Relations with the West, China and Middle East in Pakistan: Founder's Aspirations and Today's Realities (Karachi: Oxford University Press, 2001), p. 383, quoted in Khawar Hussain, p. 31.

ก็หันมาปรองดองกันเป็นการชั่วคราว เพื่อขจัดศัตรูที่มีร่วมกัน¹⁵ ประชาชนอัฟกานิสถานลุกขึ้นต่อต้านรัฐบาลคอมมิวนิสต์ในรูปแบบที่รุนแรง ทั้งการลอบสังหาร การก่อวินาศกรรม และการทำสงครามกองโจร ชาวอัฟกานิสถานหลายล้านคนได้อพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อหนีการยึดครองของสหภาพโซเวียตและภัยสงครามไปยังชนบททุรกันดาร และประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีฐานกำลังของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลตั้งอยู่ โดยเฉพาะบริเวณพรมแดนปากีสถาน ทำให้เมืองและหมู่บ้านหลายแห่งของอัฟกานิสถานมีประชากรเบาบางลงมาก¹⁶

รัฐบาลกะมัลภายใต้การครอบงำของสหภาพโซเวียต (ค.ศ.1980-1986)¹⁷ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสงครามกลางเมืองให้ลุล่วงไปได้ เศรษฐกิจของอัฟกานิสถานซึ่งอยู่ในระดับที่ตกต่ำอยู่แล้วก็ยิ่งแย่งลงอีก สหภาพโซเวียตต้องทุ่มเทงบประมาณเพื่อพยุงฐานะทางเศรษฐกิจและเพื่อใช้จ่ายในการทหารสำหรับรักษาความมั่นคงให้แก่รัฐบาลของอัฟกานิสถาน จนในที่สุดเมื่อสหภาพโซเวียตเห็นว่ารัฐบาลกะมัลหมดสมรรถภาพที่จะแก้ไขวิกฤตการณ์ภายในประเทศแล้วจึงได้บีบบังคับให้กะมัลลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี แล้วให้พลตรีโมฮัมมัดนาญิบุลลอฮ์ (จากกลุ่มปาร์ซาม ซึ่งเป็นเลขานุการพรรค PDPA และอดีตผู้บัญชาการหน่วยตำรวจลับ) ขึ้นดำรงตำแหน่งแทนตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ.1986 โดยมีสภาคณะปฏิวัติเป็นองค์กรบริหารสูงสุดของสาธารณรัฐประชาธิปไตยอัฟกานิสถาน

รัฐบาลของนาญิบุลลอฮ์ (ค.ศ.1986-1992) ได้พยายามแก้ไขปัญหาความไม่สงบภายในประเทศ ภายใต้การชี้นำของสหภาพโซเวียตมาโดยตลอด การฟื้นฟูสันติภาพและการสร้างความสมานฉันท์ในสมัยของนาญิบุลลอฮ์ เริ่มต้นด้วยการเสนอให้ทุกฝ่ายหยุดยิงและรัฐบาลก็ได้ประกาศหยุดยิงฝ่ายเดียวเป็นเวลา 6 เดือน โดยมีตั้งแต่วันที่ 15 มกราคม ค.ศ.1987 พร้อมทั้งเรียกร้องให้ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลหันมาร่วมมือกันสร้างเอกภาพและความสงบสุขภายในชาติ

¹⁵ ธเนศ ชวงพิชิต, “ภูมิศาสตร์ประเทศอัฟกานิสถาน,” ใน อัฟกานิสถาน, เอกสารวิชาการชุด “โครงการอาณาบริเวณศึกษา 5 ภูมิภาค” ลำดับที่ 6, น. 22-23.

¹⁶ รุ่งพงษ์, ชัยนาม, “อัฟกานิสถาน,” น. 177.

¹⁷ เรืองเดียวกัน.

นอกจากนี้เขายังสัญญาที่จะนิรโทษกรรมฝ่ายต่อต้านรัฐบาลทุกคนที่กลับใจมาอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับฝ่ายรัฐบาล ถ้าผู้ลี้ภัยในต่างประเทศ อพยพกลับอัฟกานิสถานและเหตุการณ์สงบเรียบร้อยแล้ว รัฐบาลจะจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและให้มีการลงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญฉบับที่ร่างขึ้นใหม่ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้สิทธิ เสรีภาพในทางศาสนาแก่ประชาชนอย่างเต็มที่ ศาสนาอิสลามได้รับการยอมรับให้เป็นศาสนาประจำชาติ ยิ่งไปกว่านั้นชาวมุสลิมนิกายชีอะฮ์ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยก็ได้รับสิทธิเสรีภาพทางการศึกษาและการประกอบศาสนกิจ ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาการแทรกแซงและความเป็นปฏิปักษ์ของอิหร่านที่สนับสนุนชาวมุสลิมนิกายชีอะฮ์ของอัฟกานิสถาน ขณะเดียวกันก็พยายามเป็นมิตรกับผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางศาสนาและประชาชนของปากีสถานเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ประเทศ¹⁸

อย่างไรก็ดี ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลนั้นเห็นว่าข้อเสนอของรัฐบาลเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ เนื่องจากรัฐบาลไม่มีอิสระอย่างแท้จริงจากสหภาพโซเวียต ในระหว่างที่ไม่สามารถตกลงกันได้ก็ยังคงปรากฏการต่อต้านรัฐบาลและกองทหารของสหภาพโซเวียตเช่นเดิม ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลได้ลอบโจมตีที่ตั้งกองทหารของฝ่ายรัฐบาล และขบวนรถทหารของสหภาพโซเวียตหลายครั้ง¹⁹

เมื่อสหภาพโซเวียตเปลี่ยนผู้นำในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1985 ภายใต้การนำของกอร์บาชอฟ (Gorbachev) โซเวียตเริ่มเปลี่ยนแปลงนโยบายต่ออัฟกานิสถาน ต้องการให้ปัญหาสงครามในอัฟกานิสถานได้รับการแก้ไข²⁰ เพื่อลดการให้ความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศของโซเวียต โดยเฉพาะแก่ประเทศโลกที่สามที่อยู่ภายใต้อำนาจของโซเวียต อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศครั้งสำคัญของสหภาพโซเวียต โดยประกาศใช้นโยบาย กลาสนอส หรือ นโยบายเปิดกว้าง (Glasnost) เพื่อลดความตึงเครียดกับสหรัฐฯ และ เปเรสตรอยกา (Perestroika)

¹⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

²⁰ Larry P. Goodson, Afghanistan's endless war: state failure, regional politics, and the rise of Taliban (United States of America: University of Washington Press, 2001), p. 70.

หรือนโยบายการฟื้นฟูทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟู สหภาพโซเวียต²¹

ต่อมาใน ค.ศ.1988 อัฟกานิสถาน สหภาพโซเวียต และสหรัฐฯ ได้ลงนามใน **ข้อตกลงสันติภาพ หรือข้อตกลงเจนีวา (Geneva Accord)** โดยสหประชาชาติทำหน้าที่เป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยกรณีความขัดแย้งในอัฟกานิสถาน หลังจากนั้นสหภาพโซเวียตก็เริ่มถอนทหาร ออกจากอัฟกานิสถาน และทำการถอนเสร็จสมบูรณ์ใน ค.ศ.1989 อย่างไรก็ตามกลุ่มมูญาฮิดีนยังคง ดำเนินการสู้รบต่อไป สถานการณ์เลวร้ายลงอย่างที่สุด อันส่งผลให้สหรัฐฯ อังกฤษ เยอรมนี และ ญี่ปุ่น ต้องปิดสถานทูตในกรุงคาบูลลง²²

จากสงครามต่อต้านสหภาพโซเวียตในระหว่าง ค.ศ.1979-1989 ประเทศอัฟกานิสถาน ได้รับความสูญเสียอย่างมหาศาล ที่สามารถประมาณมูลค่าได้เป็นจำนวนถึง 20 พันล้านดอลลาร์ สหรัฐฯ และความสูญเสียที่มีอาจประเมินค่าได้ นั่นคือ ชีวิตของประชาชนชาวอัฟกัน มีชาวอัฟกัน เสียชีวิตประมาณ 1 ล้านคน และประมาณ 5-6 ล้านคนต้องกลายเป็นผู้พลัดถิ่น อพยพเข้าไป ในประเทศปากีสถานและอิหร่าน²³

การต่อต้านรัฐบาลของกลุ่มมูญาฮิดีน

เมื่อสหภาพโซเวียตส่งทหารเข้ายึดครองอัฟกานิสถานเมื่อปลาย ค.ศ. 1979 ประชาชน ชาวอัฟกานิสถานหลายกลุ่มได้ลุกขึ้นต่อต้านสหภาพโซเวียตและรัฐบาลนิยมสหภาพโซเวียต กลุ่มต่อต้านมูญาฮิดีนก็ได้ขยายตัวขึ้น และพัฒนาจนกลายเป็นกองกำลังที่เข้มแข็งและต่อสู้อย่างมี

²¹ Rizwan Hussain, Pakistan and the emergence of Islamic Militancy in Afghanistan, pp. 120-130.

²² นันทนา กปิลกาญจน์, “อัฟกานิสถาน: แผ่นดินที่ยุ่งเหยิงจนถึงการล่มสลายของตาลีบัน,” น. 38-39.

²³ Wayne C. McWilliams and Harry Piotrowski, The World since 1945: A history of International Relations, fifth edition (United States of America: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2001), p. 528.

ประสิทธิภาพ มีฐานกำลังกว้างขวาง มีทิศทางไปตามแบบอิสลาม มีทัศนะและโครงสร้างระดับชาติ²⁴

กลุ่มมูญาฮิดีน หรือที่เรียกว่า กลุ่มพันธมิตรอิสลามแห่งมูญาฮิดีนชาวอัฟกัน (Islamic Alliance of the Afghan Mujahideen) ประกอบด้วย 7 กลุ่มเล็ก แต่ละกลุ่มมีบุคคลซึ่งมีลักษณะเคร่งศาสนาเป็นหัวหน้า พวกเขาเหล่านี้ยื่นหยัดเพื่อให้เกิดรัฐอิสลามแห่งอัฟกานิสถานและควมมีอำนาจสูงสุดของชะรีอะฮ์ (กฎหมายอิสลาม) โดยหัวหน้ากลุ่มเหล่านั้นคือ ดร. ซัยยิด บุรฮานุดดีน ร็อบบานี (Syed Burhanuddin Rabbani)²⁵ กลุ่มทั้ง 7 ดังกล่าวประกอบด้วย

1. พรรคญูมาฮ์ฮัตตี อิสลามี อัฟกานิสถาน (Jamiat-i-Islami) หรือสันนิบาตอิสลามแห่งอัฟกานิสถาน ซึ่งเป็นพรรคอิสลามพรรคแรกของคาบูล ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ.1972 มีหัวหน้ากลุ่มคือ ดร. ซัยยิด บุรฮาน-นุดดีน ร็อบบานี (Syed Burhanuddin Rabbani)

2. กลุ่มหิซบี อิสลามี (Hisb-e-Islami) มีนายกุลบุตดิน ฮิกมัตยาร์ (Gulbuddin Hekmatyar) (เชื้อสายพุกตุน) เป็นหัวหน้า ซึ่งเป็นกลุ่มที่แยกออกมาจากพรรคญูมาฮ์ฮัตตี อิสลามีใน ค.ศ.1979

3. กลุ่มหิซบี อิสลามี (Hisb-e-Islami) อีกสาขาหนึ่ง มีโมลวี มุฮัมมัด ยูนิส คอลิด (Younis Khalis) เป็นผู้นำ ต่อมาเป็นประธานของกลุ่มพันธมิตรอิสลามแห่งมูญาฮิดีนอัฟกัน

4. กลุ่มอิตติฮาดี อิสลามีอัฟกานิสถาน (Itihad-i-Islami) หรือสหภาพอิสลามเพื่อปลดปล่อยอัฟกานิสถาน มีอับดุล รอซูล ซัยยัฟ (Abdul Rasoul Sayyaf) เป็นหัวหน้ากลุ่ม

5. มะห์ซาฮ์ มิลลี อิสลามี (Mahza-i-Milli-i-Islami) หรือแนวหน้าอิสลามแห่งชาติมีหัวหน้ากลุ่มคือ ซัยยิด อะห์มัด ญัยลानी (Syed Ahmad Gailani)

6. ขบวนการหะรอกัตตี อิสลามี อินกิลาบี อิสลามี (Harakat-i-Inqilab-i-Islami) หรือขบวนการปฏิวัติของอิสลาม มีโมลวี มุฮัมมัด นบี มุฮัมมัดดี (Molvi Muhammad Nabi Muhammadi) เป็นหัวหน้าขบวนการ

²⁴ จรัญ มะลูลีม, “มูญาฮิดีน”, ใน อัฟกานิสถาน, เอกสารวิชาการชุด “โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค”, น. 113-114.

²⁵ เรื่องเดียวกัน.

7. กลุ่มญะบาบี มิลินินูดี หรือแนวหน้าปลดปล่อยอิสลามแห่งชาติอัฟกัน มีผู้นำคือ ซิบฆะตุลลอฮ์ อัล-มูญัดดีดี (Sibghatullah Al-Mujaddedi)

กองกำลังของนักรบศาสนาแนวจรรยา หรือ มุญาฮิดีน (Mujahidin) มีการพัฒนาการต่อสู้อย่างซับซ้อนมากขึ้นและกลายเป็นกองกำลังที่แข็งแกร่ง ใช้ปฏิบัติการโจมตีสหภาพโซเวียตอย่างรุนแรงมากกว่าการชุมนุมโจมตี อีกทั้งยังได้รับความช่วยเหลือด้านอาวุธสงครามที่ทันสมัยจากสหรัฐฯ โดยผ่านหน่วยงาน CIA ของสหรัฐฯ²⁶ กอปรกับมีลักษณะสำคัญของกลุ่ม นั่นคือพวกเขาแพร่กระจายไปทั่วประเทศ มีทุกภาษา ทุกเผ่าพันธุ์ ทุกตำแหน่งทางภูมิศาสตร์²⁷ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กองกำลังมุญาฮิดีนสามารถพิชิตสงครามครั้งนี้ได้สำเร็จ

นอกจากขบวนการมุญาฮิดีนแล้ว ยังมีกลุ่มต่อต้านอื่น ๆ ที่ปฏิบัติการอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ในอัฟกานิสถาน เช่น สภากาวิวัตีแห่งสหภาพอิสลามอัฟกานิสถาน ขบวนการอิสลาม องค์การเพื่อชัยชนะ ซึ่งทั้งสามกลุ่มนี้เป็นเชื้อชาติฮাজারาที่นับถือศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์ ซึ่งประเทศอิหร่านให้การสนับสนุน แนวร่วมกุนาร์ และพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยอัฟกานิสถาน สองกลุ่มนี้เป็นเชื้อชาติพุซตุน แนวร่วมนิมรูดของเชื้อชาติบาลูช แนวร่วมนูรีสถานของเชื้อชาตินูรีสถาน และกลุ่มเฟดาอีนิอิสลาม เป็นต้น²⁸

กลุ่มต่อต้านรัฐบาลดังกล่าวข้างต้นต่างปฏิบัติการทางทหารอย่างเป็นทางการเป็นอิสระต่อกันมาโดยตลอด โดยมีฐานที่ตั้งกองกำลังอยู่ในชนบทและตามเทือกเขา แล้วจัดกลุ่มจรรยาเล็ก ๆ กระจายกันไปโจมตีกองกำลังของฝ่ายรัฐบาลและสหภาพโซเวียต²⁹

²⁶ Larry P. Goodson, *Afghanistan's endless war: state failure, regional politics, and the rise of Taliban*, p. 69.

²⁷ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน จรัญ มะลูลีม, “มุญาฮิดีน,” ใน *อิรักหลังสงคราม*, โดย สามารถ วงศ์เสงี่ยม (บก.) และสมัย วงศ์เสงี่ยม (ผู้ช่วยบก.), เล่มที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภราดรสาร, มกราคม 2547), น. 126.

²⁸ รุ่งพงษ์ ชัยนาม, “อัฟกานิสถาน”, น. 179.

²⁹ เรื่องเดียวกัน.

การฟื้นฟูสันติภาพของอัฟกานิสถาน

ในสมัยที่ประธานาธิบดีนาถิบูลลอบฮ์ขึ้นดำรงตำแหน่งประมุขของประเทศ (ค.ศ.1986-1992) ก็ได้พยายามดำเนินการให้มีการฟื้นฟูสันติภาพและความสมานฉันท์อย่างจริงจัง โดยได้รับความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และการทหารปีละหลายพันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แต่ข้อเสนอของฝ่ายรัฐบาลไม่ได้รับการตอบสนองจากฝ่ายต่อต้าน เนื่องจากทั้งสองฝ่ายมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันมาก การที่ฝ่ายต่อต้านลุกขึ้นต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลด้วยกำลังอาวุธก็เนื่องจากสหภาพโซเวียตส่งทหารเข้ายึดครองอัฟกานิสถานและรัฐบาลยอมอยู่ใต้อำนาจของสหภาพโซเวียต³⁰

การฟื้นฟูสันติภาพและความสมานฉันท์ของฝ่ายรัฐบาลได้ดำเนินการ 2 ทางในเวลาเดียวกัน *ทางแรกคือ* การใช้นโยบายหยุดยิงฝ่ายเดียวและยื่นข้อเสนอให้ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลตอบสนองโดยการปฏิบัติเช่นเดียวกัน พร้อมทั้งเสนอให้มีการพบปะเจรจาเพื่อตกลงกันภายในประเทศโดยตรงระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายต่อต้าน *ทางที่สองคือ* การประชุมร่วมกันระหว่าง **รัฐบาลอัฟกานิสถานกับรัฐบาลปากีสถาน** ซึ่งเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยอัฟกานิสถานและสนับสนุนฝ่ายต่อต้าน ณ นครเจนีวา โดยการอุปถัมภ์ของสหรัฐฯ

ตลอด ค.ศ.1987 ฝ่ายต่อต้านและฝ่ายรัฐบาลอัฟกานิสถานยังไม่เคยมีการพบปะเจรจากันโดยตรงเนื่องจากแต่ละฝ่ายต่างยังไม่ยอมรับหลักการของกันและกัน นับตั้งแต่รัฐบาลอัฟกานิสถานได้ประกาศหยุดยิงฝ่ายเดียวซึ่งเริ่มมีผลบังคับในวันที่ 15 มกราคม ค.ศ.1987 การสู้รบยังคงมีอยู่ตลอดเวลา **ฝ่ายรัฐบาลและสหภาพโซเวียตทำการปราบปรามฝ่ายต่อต้านทั้งภายในประเทศและรุกล้ำเข้าไปในดินแดนปากีสถาน** ทำให้ผู้ลี้ภัยบาดเจ็บล้มตายเป็นอันมาก ในขณะที่เดียวกันสหภาพโซเวียตก็ได้เตือนปากีสถานให้หยุดการช่วยเหลือฝ่ายต่อต้านรัฐบาล³¹

³⁰ เรื่องเดียวกัน, น. 181.

³¹ เรื่องเดียวกัน, น. 182.

ด้านปากีสถาน ปากีสถานได้เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของอัฟกานิสถาน จากการเป็นประเทศที่เข้ามามีอิทธิพลอย่างสูงในฝ่ายต่อต้านรัฐบาลอัฟกานิสถาน ในขณะเดียวกันได้ทำการติดต่อกับกษัตริย์ซอฮีร์ ชาห์ของอัฟกานิสถานซึ่งลี้ภัยไปประทับ ณ กรุงโรม เพื่อให้ยอมรับตำแหน่งประมุขคนใหม่ของรัฐบาลอัฟกานิสถานในอนาคต โดยปากีสถานหวังว่ากษัตริย์ซอฮีร์ ชาห์ จะเป็นผู้ที่สามารถประสานฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายต่อต้านให้ร่วมมือกันได้ **สำหรับสหรัฐฯและสหภาพโซเวียตนั้นก็ติดตามการดำเนินการของปากีสถานด้วยความสนใจแต่อย่างไรก็ตาม** ขบวนการมูญาฮิดีน 7 **กลุ่มก็มีปฏิบัติการต่อการริเริ่มของปากีสถานแตกต่างกัน** กลุ่มที่มีกำลังและอิทธิพลมากในขบวนการ 4 กลุ่มคือ กลุ่มของกุลบุดิน ฮิกมัตยาร์, กลุ่มของยูนิส คอลิส, กลุ่มของอับดุล รอซูล ซัยยัฟ และกลุ่มของนุรฮานูดดิน ร็อบบานี ต่างไม่เห็นด้วยและต่อต้านการกลับมาใช้อำนาจทางการเมืองของกษัตริย์ซอฮีร์ ชาห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกุลบุดิน ฮิกมัตยาร์ ซึ่งเป็นฝ่ายต่อต้านรัฐบาลตั้งแต่สมัยที่ซอฮีร์ ชาห์ยังเป็นกษัตริย์ปกครองอัฟกานิสถานใน ค.ศ. 1973³²

นอกจากนี้ 4 กลุ่มแรกมีอุดมการณ์ปฏิวัติอิสลามและต้องการให้อัฟกานิสถานมีรูปแบบการปกครองแบบประเทศมุสลิมที่เคร่งครัดศาสนา ส่วนอีก 3 กลุ่มซึ่งมีแนวทางอนุรักษนิยมและชาตินิยมคือ กลุ่มของซัยยิด อะห์มัด ญัยลานี กลุ่มของซิบฆะตุลลอฮ์ มุญตาดิดี และกลุ่มของโมลวีมุฮัมมัด นะบี มุฮัมมัด เห็นด้วยกับข้อเสนอของปากีสถาน แต่มีกำลังและอิทธิพลน้อยกว่า 4 กลุ่มแรกจึงไม่สามารถตอบสนองความพยายามของปากีสถานได้³³

อย่างไรก็ดี กลางเดือนมิถุนายน ค.ศ.1987 สหภาพโซเวียตก็ได้เสนอให้มีการเจรจา 5 ฝ่าย ซึ่งประกอบด้วยรัฐบาลอัฟกานิสถาน ขบวนการมูญาฮิดีน ปากีสถาน สหรัฐฯ และสหภาพโซเวียต โดยเชิญกษัตริย์ซอฮีร์ ชาห์ ซึ่งสหภาพโซเวียตสนับสนุนให้เข้าร่วมอยู่ในรัฐบาลผสมของอัฟกานิสถานในอนาคตได้เข้าร่วมด้วย แต่ข้อเสนอนี้ได้รับการปฏิเสธจากขบวนการมูญาฮิดีน **ปากีสถานและสหรัฐฯ** อีกทั้งสหรัฐฯยังปฏิเสธที่จะให้ตัวแทนของกษัตริย์ซอฮีร์ ชาห์เดินทางเข้าไป

³² เรื่องเดียวกัน.

³³ เรื่องเดียวกัน

เยี่ยมผู้ลี้ภัยชาวอัฟกันในดินแดนปากีสถานด้วย เนื่องจากเกรงว่าขบวนการมุญาฮิดีนจะไม่พอใจ ในขณะที่รัฐมนตรีต่างประเทศของปากีสถานกลับเดินทางไปพบกษัตริย์ซอฮีร์ ชาห์อย่างลับ ๆ ที่กรุงโรม เพื่อปรึกษาหารือในเรื่องดังกล่าวข้างต้น³⁴

การเข้ามามีบทบาทในอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ (ค.ศ. 1979-1989)

ในอดีตสหรัฐฯมุ่งให้ความสำคัญกับประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางมากกว่าประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ เนื่องจากมองว่าประเทศในภูมิภาคดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อสหรัฐฯทั้งทางด้านความมั่นคงทางทหารและเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามการเข้ามาเกี่ยวข้องกับอัฟกานิสถานของสหรัฐฯเริ่มปรากฏในทศวรรษ 1950 จากการเริ่มเห็นความสำคัญของอัฟกานิสถานในการเป็นยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงเพื่อต่อต้านอิทธิพลของสหภาพโซเวียต ดังที่นิตยสาร Current History ได้แสดงข้อสังเกตไว้ใน ค.ศ.1950 ว่า

“เหตุผลประการหนึ่งที่สหรัฐฯแสดงความสนใจอัฟกานิสถาน ก็คือประเทศนั้น อาจจะมีความสำคัญขึ้นมาได้ในฐานะเป็นรัฐด่านหน้าสำหรับการโจมตีรัสเซียในอนาคต”³⁵

นอกจากนิตยสาร Contemporary Review เดือนเมษายน ค.ศ.1949 ก็ยอมรับว่า

“อัฟกานิสถานอาจจะมีความสำคัญขึ้นมาได้ในฐานะที่เป็นประเทศติดกับ “ม่านเหล็ก” ในยุโรป โลกในทุกวันนี้มีอยู่ไม่กี่บริเวณที่จะเป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้เชี่ยวชาญทางทหารและทางการเมืองของอเมริกา”³⁶

³⁴ เรื่องเดียวกัน

³⁵ Current History, 1950 อ้างถึงใน เอกสารข้อเท็จจริงรายงานจากผู้ประสบเหตุการณ์ (แปลเก็บความ) ใน ความจริงเกี่ยวกับอัฟกานิสถาน โดย ย.โยลคอฟ, ค.เกวอร์เควียน, อ.มิไฮเลนโค, อ.โปลอนสกี และ ว. สเวโตซารอฟ (รวบรวม) (กรุงเทพฯ: สำนักข่าวโนวอสตี, 1980), น. 55.

³⁶ Contemporary review, เมษายน 1949 อ้างถึงใน เอกสารข้อเท็จจริงรายงานจากผู้ประสบเหตุการณ์

ในระหว่างทศวรรษ 1950-1960 สหรัฐฯได้แข่งขันกับสหภาพโซเวียตให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจแก่อัฟกานิสถานเพื่อแทรกซึมและเสริมสร้างอิทธิพลของตนขึ้นในอัฟกานิสถาน อย่างไรก็ตามมูลค่าความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯแก่อัฟกานิสถานมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นและไม่ถึงครึ่งหนึ่งของมูลค่าความช่วยเหลือที่สหภาพโซเวียตได้ให้แก่อัฟกานิสถาน³⁷ จากคำวิจารณ์ของนักวิชาการชาวอัฟกานิสถานในหนังสือพิมพ์อาซิสว่า

“ในค.ศ.1963 คนอเมริกันใช้เงินไปในการสร้างบ้านพักอันหรูหราให้กับผู้เชี่ยวชาญของตนมากกว่าที่ใช้ไปในการก่อสร้างโครงการเสียอีก (โครงการเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของอัฟกานิสถาน อาทิ การก่อสร้างชลประทาน ถนน เป็นต้น) จากผลดังกล่าว ก็ทำให้ผลผลิตด้านเกษตรในหุบเขาฮิลมานด์ในรอบ 12 ปีก่อนหน้านั้นลดลงอย่างเห็นได้ชัด”³⁸

ยิ่งไปกว่านั้น สหรัฐฯเคยปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือในโครงการพัฒนาประเทศ 5 ปีของอัฟกานิสถาน (1962-1966) อีกด้วย ทั้งนี้เพราะสหรัฐฯได้มุ่งให้ความช่วยเหลือแก่อิหร่านและปากีสถานมากกว่าประเทศใด ๆ ในภูมิภาคนี้ เนื่องจากเห็นว่าจะได้รับประโยชน์ตอบแทนทางยุทธศาสตร์และทางเศรษฐกิจดีกว่าที่จะได้รับจากอัฟกานิสถาน³⁹

สหรัฐฯหันมาให้ความสนใจแก่อัฟกานิสถานจริง ๆ เป็นครั้งแรกเมื่อค.ศ.1980 โดยต้องการให้อัฟกานิสถานเป็นดินแดนทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงของสหรัฐฯ เพื่อปิดล้อมอิทธิพลของสหภาพโซเวียต ดังนั้นสหรัฐฯจึงสนับสนุนการต่อสู้ของกลุ่มมุญาฮิดีนเพื่อต่อต้านการรุกรานของสหภาพโซเวียต ทั้งด้านการเงินและการทหาร โดยเฉพาะความช่วยเหลือทางด้านอาวุธ อาทิ การจัดส่งจรวดสติงเจอร์ (stinger) ให้กับกลุ่มมุญาฮิดีน จำนวน 900 ลูก ในระหว่าง ค.ศ.1986-1987 เป็นต้น⁴⁰

³⁷ รุ่งพงษ์ ชัยนาม, “อัฟกานิสถาน”, น. 176.

³⁸ หนังสือพิมพ์อาซิส, 1963 อ้างถึงใน เอกสารข้อเท็จจริงรายงานจากผู้ประสบเหตุการณ์, น. 52.

³⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁰ Ahmed Rashid, *Taliban: The story of the Afghan warlords* (London: Pan books, 2001), p. 44.

จากการที่สหรัฐมีนโยบายปิดล้อมสหภาพโซเวียต และมองว่าสหภาพโซเวียตเป็นภัยคุกคามด้านความมั่นคงทางภูมิภาคของสหรัฐฯ สหรัฐฯจึงกำหนดให้หน่วยข่าวกรองกลางของสหรัฐฯหรือ ซีไอเอ (Central Intelligence Agency-CIA) ให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่มุญาฮิดีน ในการต่อสู้กับการรุกรานอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียต ซึ่งซีไอเอใช้เงินเป็นจำนวนถึง 3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในการให้ความช่วยเหลือเพื่อปกป้องประเทศอัฟกานิสถาน⁴¹

อย่างไรก็ดี การเข้ามามีบทบาทของสหรัฐฯเกี่ยวกับการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานยังไม่ปรากฏ ในช่วงเวลานี้บทบาทของสหรัฐฯในอัฟกานิสถานมีเพียงการเข้าแทรกแซงการเมืองภายในอัฟกานิสถานเท่านั้นจวบจนกระทั่งสงครามต่อต้านสหภาพโซเวียตยุติลงแล้วก็ตาม ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของวุฒิสมาชิกสหรัฐฯ ชาลส์ เปอร์ซี (สมัยรัฐบาลจิมมี คาร์เตอร์) ว่า “สหรัฐฯต้องการให้การช่วยเหลือโดยตรงต่อกำลังฝ่ายกบฏชาตินิยมในอัฟกานิสถาน และจะต้องช่วยปากีสถานด้วยอาวุธ”⁴²

บทบาทของสหประชาชาติในการฟื้นฟูสันติภาพของอัฟกานิสถาน (ค.ศ.1979-1989)

สหประชาชาติต้องประสบกับอุปสรรคในการสร้างสันติภาพในอัฟกานิสถานมาตลอดเนื่องจากสหภาพโซเวียตและกลุ่มประเทศที่ฝักใฝ่สหภาพโซเวียตคอยขัดขวางไม่ให้ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมและแถลงข้อเท็จจริงในสมัชชาใหญ่มาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (UN General Assembly) ได้ผ่านมติการประณามการรุกรานอัฟกานิสถานของโซเวียต ในเดือน กรกฎาคม ค.ศ.1980 โดยมติดังกล่าวคงสภาพเดิมเป็นเวลา 7 ปี (ระหว่างค.ศ.1980-1987) และได้มีการออกเสียงประณามโซเวียตเพิ่มขึ้นจาก 111 ประเทศใน

⁴¹ Neamatollah Nojumi, *The Rise of the Taliban in Afghanistan: Mass Mobilization, Civil War, And the Future of the Region* (New York: Palgrave, 2002), pp.196-197.

⁴² จากคำปราศรัยในวุฒิสภาสหรัฐฯ, มกราคม 1980 อ้างถึงใน เอกสารข้อเท็จจริงรายงานจากผู้ประสพเหตุการณ์, น. 74.

ค.ศ.1980 เป็น 123 ประเทศใน ค.ศ. 1987 หลังจากความพยายามทางการทูตที่มีความวุ่นวายสืบสน เป็นเวลากว่า 8 ปี ในที่สุด เมื่อวันที่ 14 เมษายน ค.ศ.1988 ก็ได้มีการลงนามในข้อตกลงเจนีวา (Geneva Accord) ซึ่งเป็นข้อตกลงที่โซเวียตยินยอมถอนทหารออกจากอัฟกานิสถาน⁴³

บทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานหลังการถอนทหารของ สหโซเวียตถึงการเข้ามาสู่อำนาจของระบอบฏอลิบาน (ค.ศ 1989-1996)

อัฟกานิสถานหลังการถอนทหารของสหภาพโซเวียต (ค.ศ.1989-1996)

สถานการณ์ทางการเมืองของอัฟกานิสถานยังคงเต็มไปด้วยความวุ่นวาย และยังคงปรากฏ การแทรกแซงกิจการภายในอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียต กล่าวคือ สหภาพโซเวียตยังให้การ สนับสนุนรัฐบาลของนาญิบุลลอฮ์ และยังประจำการผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคนิคและที่ปรึกษา ทางทหารชาวรัสเซียไว้ในอัฟกานิสถาน ทำให้รัฐบาลของนาญิบุลลอฮ์สามารถรักษาอำนาจของ ตนไว้ได้จนถึง ค.ศ.1992⁴⁴

หลังจากนั้นกลุ่มมูญาฮิดีน (Mujahidin) ก็สามารถทำการยึดกรุงคาบูลได้สำเร็จในปี เดียวกันโดยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯซึ่งซิบฆะตุลเลาะห์ มุญ์ดดีดี (Sibghatullah Mujadeddi) นักศึกษาศาสนาอิสลามและผู้นำกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยชาติอัฟกัน (Afghan National liberation Front) ซึ่งเป็นพรรคหนึ่งในขบวนการมูญาฮิดีนได้ขึ้นมาใช้อำนาจในเวลาสั้น ๆ (เดือนเมษายน- พฤษภาคม ค.ศ.1992)⁴⁵ ต่อมาบุรฮานุดดีน ร็อบบานี เชื้อสายทาจิก ผู้นำกลุ่มญะมาอะตี อิสลาม (Jamiat-i-Islami) ก็เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีชั่วคราว ด้วยความเห็นชอบส่วนใหญ่ของกลุ่ม

⁴³ Abdul Sattar, "Relations with the West, China and Middle East" in Pakistan: Founder's Aspirations and Today's Realities, p. 385. quoted in Khawar Hussain, "Pakistan's Afghanistan Policy," p. 39.

⁴⁴ Larry P. Goodson, Afghanistan's Endless War, p. 70.

⁴⁵ Kenneth Katzman. "Afghanistan: Post-War Governance, Security, and U.S. Policy." Congressional Research Service Report for Congress. p. 4. <<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf>>. 16 January 2009. [accessed 18 July 2009]

มูญาฮิดีน พร้อมกับประกาศให้อัฟกานิสถานเป็นรัฐอิสลาม (Islamic state) โดยมีฮิคมัตยาร์ (Hekmatyar) เชื้อสายพุชตุน ผู้นำคนหนึ่งของพรรคหิซบียีอิสลามี (Hisb-e-Islami) เป็นนายกฯ⁴⁶

อย่างไรก็ดีหลังจากที่บุรฮานุดดีน ร็อบบานี เข้าสู่อำนาจปกครองประเทศอัฟกานิสถาน (ค.ศ.1992-1996) สถานการณ์ภายในอัฟกานิสถานก็ยิ่งเลวร้ายลง ประเทศต้องตกอยู่ในสภาพของรัฐที่แตกสลาย ไร้เสถียรภาพทางการเมืองเกิดสงครามกลางเมือง เกิดการจลาจล เกิดการต่อต้านและการโจมตีรัฐบาลมาโดยตลอด แม้ว่าจะมีการลงนามในสนธิสัญญายุติการสู้รบต่อกันระหว่างรัฐบาลร็อบบานีและฝ่ายต่อต้านในเดือนมีนาคม ค.ศ.1993⁴⁷ ยิ่งไปกว่านั้นเกิดการสู้รบกันเองระหว่างกลุ่มของประธานาธิบดีร็อบบานี และกลุ่มของนายกฯกุลบูดดีน ฮิคมัตยาร์ (Gulbuddin Hekmatyar) อย่างรุนแรง โดยเฉพาะในเดือนธันวาคม ค.ศ.1993 เนื่องจากฮิคมัตยาร์ไม่พอใจในอำนาจทางการเมืองที่ได้รับจากการตกลงจัดสรรอำนาจกับร็อบบานี⁴⁸

รัฐบาลร็อบบานีพยายามไกล่เกลี่ยกับกลุ่มต่อต้านรัฐบาลต่างๆ เพื่อฟื้นฟูสันติภาพของประเทศ โดยได้เริ่มเจรจากับผู้นำของกลุ่มขุนศึก (warlords) ต่างๆ อาทิ กุลบูดดีน ฮิคมัตยาร์ (Gulbuddin Hikmetyar), รอชีด โดสตัม (Rashid Dostam) ซึ่งยึดครองเมืองมาซารี-ชาร์ฟ (Mazar-e-Sharif) และกลุ่มหิซบียี-วาฮาดัต (Hizb-e-Wahadat) ที่ยึดครองเมืองบานียัน (Baniyan) ในระหว่างเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ค.ศ.1996 โดยมีอับดุล เราะห์มาน (Dr. Abdur Raehman) เป็นตัวแทนรัฐบาลเข้าร่วมเจรจา ซึ่งบรรดาผู้นำของกลุ่มต่อต้านต่างๆ เหล่านี้ได้ยอมรับข้อเสนอของประธานาธิบดีร็อบบานี ยกเว้นภูคูลีบานเพื่อเข้าสู่กระบวนการเจรจาสันติภาพของกรุงคาบูล แต่อย่างไรก็ดีการเจรจาดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จและสถานการณ์ในอัฟกานิสถานยังคงเต็มไปด้วยความขัดแย้งกันเอง⁴⁹

นอกจากนี้ ขบวนการมูญาฮิดีนทั้งหมด 7 กลุ่มที่รวมตัวกันขึ้นเพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียต และรัฐบาลนาญิบุลลอฮ์ภายใต้การครอบงำของสหภาพโซเวียตนั้น เป็นการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ

⁴⁶ M.J. Gohari, *The Taliban: Ascent to Power* (New York: Oxford University Press, 2001), pp. 6-7.

⁴⁷ นันทนา กปิลกาญจน์, "อัฟกานิสถาน: แผ่นดินที่ยู่เหยิงจนถึงการล่มสลายของตาลีบัน," น. 39.

⁴⁸ Peter Marsden, *The Taliban: War, Religion and the New Order in Afghanistan*, p.38

⁴⁹ Ahmed Rashid, *Taliban: The story of the Afghan warlords* (London: Pan books, 2001), p. 43.

โดยแต่ละกลุ่มต่างก็มีผู้นำกลุ่มของตน ดังนั้นเมื่อรัฐบาลมูญาฮิดีนของร็อบบานีได้เข้าสู่อำนาจและเขาไม่สามารถจัดสรรอำนาจทางการเมืองให้แก่กลุ่มผู้นำต่าง ๆ ได้อย่างเท่าเทียม จึงทำให้เกิดความแตกแยกและการต่อสู้กันเองภายในกลุ่มผู้นำมูญาฮิดีน ดังเช่นความขัดแย้งระหว่างร็อบบานีและฮิกมัตยาร ความขัดแย้งระหว่างมัสอูดและฮิกมัตยาร และการร่วมมือกันระหว่างฮิกมัตยารและโดสตุ้มเพื่อต่อต้านอำนาจของรัฐบาลร็อบบานีเมื่อ ค.ศ.1994⁵⁰

จากความขัดแย้งกันเองระหว่างผู้นำกลุ่มมูญาฮิดีนดังกล่าวข้างต้น ได้แผ่ขยายไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชนเผ่าในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น อาทิ ความแตกแยกระหว่างชนชาติพุซตุน อูซเบก ทาจิก และหะซารานิกายชีอะฮ์ ซึ่งครั้งหนึ่งเคยรวมกันต่อต้านศัตรูจากภายนอก อีกทั้งสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นทำให้ชนชาติเหล่านี้เกิดความรู้สึกในความเป็นตัวตนของเผ่าตนพร้อมๆ กับการสร้างอิทธิพลขึ้นในเขตจังหวัดที่ตนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก⁵¹

ในขณะเดียวกันมีกลุ่มอุดมการณ์ที่ประกาศจุดมุ่งหมายของตัวเองที่จะฟื้นฟูความสงบปลดอาวุธ ใช้กฎหมายอิสลาม (Sharia Law) และปกป้องลักษณะของอิสลามแห่งอัฟกานิสถานขึ้นมา คนเหล่านี้มีชื่อเรียกว่าฏอลิบาน ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาอาหรับหมายถึงนักเรียนศาสนาในสถาบันสอนศาสนาที่เรียกกันว่า มัดรอซะฮ์ (madrasa) ฝ่ายฏอลิบานจะแยกตัวเองให้ห่างไกลจากพรรคการเมืองของมูญาฮิดีนกลุ่มอื่นๆ และมีสัญลักษณ์ให้เห็นว่าพวกเขาเป็นขบวนการที่มุ่งหมาย

⁵⁰ โดสตุ้ม ผู้มีเชื้อสายอูซเบก เคยเป็นพันธมิตรกับร็อบบานีในการร่วมกันต่อสู้กับรัฐบาลมาร์กซิสต์ซึ่งกองกำลังของโดสตุ้มมีบทบาทสำคัญในการโค่นล้มรัฐบาลนาญิบุลลอฮ์ลงได้สำเร็จเมื่อค.ศ.1992 แต่หลังจากที่ ร็อบบานีเข้าสู่อำนาจปกครองประเทศแล้ว ไม่ได้ให้อำนาจเป็นการตอบแทนแก่โดสตุ้ม จึงเป็นเหตุให้โดสตุ้มยกเลิกการเป็นพันธมิตรแล้วหันไปร่วมมือกับฮิกมัตยารทำการโจมตีรัฐบาลร็อบบานี เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ.1994 โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Peter Marsden, *The Taliban: War, Religion and the New Order in Afghanistan*, pp. 39-41.

⁵¹ ดูรายละเอียดใน “อัฟกานิสถาน,” ใน *เอเชียรายปี1992/2535*, โดย พรพิมล ตรีโชติ (เรียบเรียง), อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, วัชรินทร์ ยงศิริ (บก.), (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มีนาคม 2535): 293.

จะทำให้สังคมสะอาดมากกว่าจะเป็นพรรคที่พยายามยึดฉวยอำนาจ⁵² สมาชิกของภูอลีบานจำนวนหลายคนเกิดในค่ายผู้ลี้ภัยของปากีสถาน ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนสอนศาสนา หรือมัธยมชะฮ์ ในประเทศปากีสถาน และเรียนรู้การต่อสู้จากมุญาฮิดีนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีฐานอยู่ในปากีสถาน กองกำลังของภูอลีบานพัฒนาขึ้นเป็นกองกำลังที่เข้มแข็งนับตั้งแต่ค.ศ.1994 และเริ่มทำหายกลุ่มมุญาฮิดีนต่าง ๆ เพื่อขึ้นมาปกครองอัฟกานิสถานในที่สุด⁵³

กองกำลังภูอลีบานปฏิบัติการโจมตีรัฐบาลร็อบบานีอย่างรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากพลเมืองหนุ่มอัฟกันและนักศึกษาชาวพุทธุนที่ศึกษาอยู่ในจังหวัดบาลูฆิสถานและจังหวัดนอร์ธเวสต์ ฟรอนเทียร์ (North West Frontier Province) และอาสาสมัครที่เป็นนักเรียนศาสนาของปากีสถานซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากขบวนการอิสลามของอัฟกานิสถาน ต่างเข้าร่วมกับกองกำลังภูอลีบาน และในที่สุดกองทัพภูอลีบานก็สามารถเข้ายึดกรุงคาบูลได้ในวันที่ 27 กันยายน ค.ศ.1996 โดยนาญิบุลลอฮ์ อดีตประธานาธิบดีหุ่นเชิดของโซเวียตในช่วงทศวรรษ 1980 พร้อมกับน้องชายของเขาถูกแขวนคอประจานกลางกรุงคาบูล ส่วนประธานาธิบดีร็อบบานีต้องหลบหนีออกไปอยู่ทางเหนือของประเทศ

บทบาทของสหรัฐฯในอัฟกานิสถาน (ค.ศ.1989-1996)

หลังสงครามต่อต้านสหภาพโซเวียตสิ้นสุดลง สหรัฐฯไม่ได้แสดงบทบาทด้านอื่น ๆ นอกจากการแทรกแซงทางการเมืองภายในของอัฟกานิสถาน และเมื่อสหภาพโซเวียตถอนทหารออกจากอัฟกานิสถานอย่างเสร็จสมบูรณ์ ความช่วยเหลือของสหรัฐฯแก่อัฟกานิสถานก็ค่อย ๆ ลดลง เมื่อระบอบของนาญิบุลลอฮ์ถูกโค่นล้มลงใน ค.ศ.1992 สหรัฐฯภายใต้รัฐบาลคลินตัน⁵⁴ ก็ตัดสินใจดำเนินนโยบายถอนตัวออกจากอัฟกานิสถานเช่นเดียวกับสหภาพโซเวียต อีกทั้งยุติความช่วยเหลือ

⁵² จรัญ มะลูลีม, “ทาลีบัน”, ใน อัฟกานิสถาน, เอกสารวิชาการชุด “โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค” ลำดับที่ 6, น. 77-78.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, น. 79-81.

⁵⁴ รัฐบาลคลินตัน 1 ค.ศ.1993-1997

ด้านอาวุธให้กับกลุ่มมูญาฮิดีน⁵⁵ ในขณะที่เดียวกันสหรัฐฯได้ดำเนินนโยบายเป็นพันธมิตรกับ ปากีสถานและซาอุดีอาระเบีย โดยละทิ้งอัฟกานิสถานไว้กับความสูญเสียหลังสงครามและการ นองเลือดของสงครามกลางเมือง (civil strife) ที่ยังคงปะทุอย่างต่อเนื่อง

สหรัฐฯได้ลดความสนใจต่ออัฟกานิสถานลง และไม่มียุทธศาสตร์ต่ออัฟกานิสถานอย่าง ชัดเจนตลอดจนไม่ปรากฏการแสดงบทบาทใด ๆ ต่อการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานหลังสงคราม แม้ว่ารัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯที่ดูแลกิจการของสหรัฐฯ ในประเทศอัฟกานิสถาน นายโรบิน ราเฟล (Robin Raphel) (ในสมัยรัฐบาลคลินตัน¹) พยายามบรรลุข้อเสนับสนุนการห้ามขนส่งอาวุธให้กับ อัฟกานิสถานตามมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ แต่ไม่ได้แสดงเจตจำนงทาง การเมืองที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว และไม่มีกรปฏิบัติอย่างแท้จริง⁵⁶ จึงอาจกล่าวได้ว่า นโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯต่ออัฟกานิสถานในช่วงเวลานี้ (ค.ศ.1992-1996) คลุมเครืออย่างยิ่ง

อย่างไรก็ดีในเดือนมีนาคม ค.ศ.1996 สมาชิกวุฒิสภาของสหรัฐฯ นายแฮงค์ บราว (Hank Brown) และ ราเฟล ได้อภิปรายในรัฐสภาเกี่ยวกับสถานการณ์ของประเทศอัฟกานิสถาน หลังสงครามที่กลายเป็นท่อขนส่งอาวุธสงคราม แหล่งปัญหาอาชญากรรม แหล่งการก่อการร้าย และส่งออกการก่อการร้ายที่สำคัญของโลก ตลอดจนกลายเป็นค่ายฝึกกองกำลังหัวรุนแรง เพื่อ ต้องการให้รัฐบาลสหรัฐฯ หันมาให้ความสนใจต่ออัฟกานิสถาน ซึ่งการอภิปรายครั้งนี้ก็ได้ทำให้ ผู้นำของกลุ่มติดอาวุธต่างๆในอัฟกานิสถานสนใจอย่างมาก⁵⁷

ในขณะที่สภาความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ได้แสดงท่าทีต่อการฟื้นฟูสันติภาพของ อัฟกานิสถานเมื่อวันที่ 10 เมษายน ค.ศ.1996 ว่าสิ่งแรกที่ต้องปฏิบัติภายใน 6 ปีคือ ห้ามมิให้มี

⁵⁵ แต่กลุ่มมูญาฮิดีนยังได้รับอาวุธจากอิหร่าน ปากีสถาน และซาอุดีอาระเบีย

⁵⁶ Neamatollah Nojumi, *The Rise of the Taliban in Afghanistan: Mass Mobilization, Civil War, And the Future of the Region*, pp. 196-197.

⁵⁷ Ahmed Rashid, "Scourge of God," *Far Eastern Economic Review* (August 1997): 52-53. quoted in Neamatollah Nojumi, *The Rise of the Taliban in Afghanistan: Mass Mobilization, Civil War, And The Future of The Region*, p. 198.

การนำเข้าอาวุธใด ๆ ในอัฟกานิสถาน อย่างไรก็ตามกลุ่มกฏอลีบานยังโจมตีรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง โดยในปีเดียวกันนั้นระเบิดจำนวน 866 ลูก ได้ฆ่าชีวิตพลเรือน 180 ศพ และมีผู้ได้รับบาดเจ็บ 550 คน และยังทำลายพื้นที่ของเขตตัวเมืองเป็นจำนวนมาก จนในที่สุด กฏอลีบานก็สามารถเข้ายึดกรุงคาบูลไว้ได้สำเร็จในเดือนกันยายน ค.ศ.1996⁵⁸

บทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานในสมัยระบอบกฏอลีบาน และการโค่นล้มระบอบกฏอลีบานของสหรัฐฯ (ค.ศ. 1996-2001)

อัฟกานิสถานภายใต้ระบอบกฏอลีบาน (ค.ศ.1996-2001)

รัฐบาลกฏอลีบาน โดยการนำของมุลลฮ์ มุฮัมหมัด อุมร์ (Mullah Muhammad Umar) ได้นำเอาหลักการของศาสนาอิสลามแบบเคร่งครัดมาใช้ปกครองประเทศ ตลอดจนนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน และมีอยู่หลายกรณีที่รัฐบาลกฏอลีบานกระทำการละเมิดสิทธิสตรี อาทิ กำหนดให้สตรีต้องคลุมร่างกายและใบหน้า ห้ามสตรีทำงานนอกบ้าน สถาบันการศึกษาสำหรับสตรีถูกสั่งปิดเป็นจำนวนมาก⁵⁹ นอกจากนี้ สื่อต่าง ๆ ทีวี วิทยุ เพลง เกมส์ หมากรุก แม้กระทั่งฟุตบอล และการแสดงความคิดเห็นเป็นสิ่งต้องห้าม รวมทั้งการกำหนดให้ผู้ชายต้องไว้เคราด้วย

แม้ว่าในช่วงเริ่มต้นของรัฐบาลกฏอลีบาน ประชาชนชาวอัฟกานิสถานจะรู้สึกว่ามีคามมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากกฏอลีบานสามารถควบคุมพื้นที่ส่วนใหญ่ไว้ได้กว่า 80% ของพื้นที่ทั้งหมด และทำการยึดอาวุธสงครามจากผู้นำระดับท้องถิ่นของกลุ่มมูญาฮิดีนได้เป็นจำนวนมาก⁶⁰ อย่างไรก็ตาม การตีความหลักการของศาสนาอิสลามแบบเคร่งครัดของกฏอลีบานดังกล่าวข้างต้น ก่อปรกับความอดอยาก และความแห้งแล้งของสภาพอากาศของประเทศ ทำให้มีผู้อพยพออกจากประเทศเป็นจำนวนมาก ยิ่งไปกว่านั้นหน่วยงานสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ

⁵⁸ Ahmed Rashid, *Taliban: The story of the Afghan Warlords*, pp. 45-47.

⁵⁹ Ralph H. Magnus and Eden Naby, *Afghanistan: Mullah, Marx, and Mujahid*, p. 88.

⁶⁰ Rasul Bakhsh Rais, "Conflict in Afghanistan: Ethnicity, Religion and Neighbours," *Ethnic Studies Report* Vol. 17 No. 1 (January 1999): 6.

(UN humanitarian agencies) ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือบรรเทาสถานการณ์ได้อย่างเต็มความสามารถ ทั้งนี้เนื่องจากต้องเผชิญกับการกีดกันความช่วยเหลือของรัฐบาลภูอลีบาน⁶¹

วาระทางการเมืองของระบอบภูอลีบานนั้นประกอบด้วย การรวมดินแดนเป็นหนึ่งเดียวอีกครั้ง (reunification), กำหนดให้มีระบอบการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจ, การเป็นสังคมปลอดทหาร (demilitarization) และกำหนดให้มีรัฐธรรมนูญตามหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด แม้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์อัฟกันต่าง ๆ จะเห็นด้วยกับการรวมประเทศให้เป็นหนึ่งเดียวกันอีกครั้งแต่ไม่เห็นด้วยกับวิธีการของระบอบภูอลีบาน กล่าวคือ การฟื้นฟูระบบการรวมเป็นหนึ่งแบบดั้งเดิมขึ้นใหม่ของระบอบภูอลีบาน (the old unitary system) เป็นการให้ความสำคัญกับชนชาติพหุชนให้เป็นชนชั้นนำทางการเมือง และเป็นระบอบการปกครองประเทศแบบรวมศูนย์อำนาจ ในขณะที่บริบทภายในประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก กลุ่มชาติพันธุ์อัฟกันต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นของประเทศได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว พวกเขาไม่ยอมรับระบบดั้งเดิมอีกต่อไป⁶² และสิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่การปะทุของสงครามกลางเมืองอย่างกว้างขวาง

ในระหว่างที่กลุ่มภูอลีบานเข้าทำการยึดครองกรุงคาบูล กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจทางการเมืองต่างก็แตกแยกและพากันหลบหนีออกจากเมืองหลวง โดยประธานาธิบดีรีอบานีและนายกรัฐมนตรีฮิกันด์ยาร์ ได้หลบหนีไปทางตอนเหนือของเทือกเขาฮินดูกูช (Hindu Kush) เพื่อไปหลบซ่อนตัวอยู่ในจังหวัดตักฮาร์ (Takhar) และจังหวัดคุนดุซ (Kunduz) ตามลำดับ ในขณะที่มัสจูดก็หลบหนีการไล่ล่าของกลุ่มภูอลีบานเช่นกัน⁶³

เมื่อภูอลีบานเข้าสู่อำนาจปกครองประเทศ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ก็เกิดการเปลี่ยนขั้วพันธมิตร หันมาร่วมมือกันเพื่อต่อต้านรัฐบาลภูอลีบานตั้งแต่เดือนตุลาคม 1996 เป็นต้นมา จากการ

⁶¹ Center For Defense Information. "Lessons from History: U.S. Policy Toward Afghanistan, 1978-2001." <<http://www.cdi.org/terrorism/afghanistan-history.cfm>>. 5 October 2001. [accessed 28 April 2009]

⁶² Rasul Bakhsh Rais, "Conflict in Afghanistan: Ethnicity, Religion and Neighbours," p. 5.

⁶³ Ralph H. Magnus and Eden Naby, *Afghanistan : Mullah, Marx, and Mujahid*, p. 187.

เจรจาหันมาร่วมมือกันระหว่างมัสดูด (Mas'ud) และโดสตัม (Dustam) รวมถึงการเข้าร่วมเจรจาในครั้งนี้ด้วยของอัปดุล การิม กาลิลี (Abdul Karim Khalili) ซึ่งเป็นผู้นำของกลุ่มวะหัดต (Wahdat)⁶⁴ และต่อมาภายหลังได้เข้าร่วมกับพันธมิตรฝ่ายเหนือ⁶⁵ ทำการโจมตีรัฐบาลภูอลีบานอย่างไม่ย่อท้อ

นอกจากนี้ อัฟกานิสถานภายใต้รัฐบาลภูอลีบาน ถูกละเลยความสำคัญในระดับระหว่างประเทศ อาทิ สหประชาชาติไม่ให้การรับรองรัฐบาลภูอลีบาน โดยยอมรับอดีตประธานาธิบดีรีอบานีในการเป็นตัวแทนของประเทศ และให้ที่นั่งในสหประชาชาติเฉพาะกับอดีตประธานาธิบดีรีอบานีเท่านั้น ส่วนทางด้านสหรัฐนั้น ละทิ้งอัฟกานิสถานไว้กับซากของสงครามต่อต้านโซเวียตตั้งแต่การถอนทหารออกจากอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียตเสร็จสิ้นลง โดยทำการปิดสถานทูตสหรัฐฯ ในกรุงคาบูลลงเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ.1989 และต่อมากระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ ยังได้สั่งปิดสถานทูตอัฟกานิสถานในกรุงวอชิงตัน ดีซีลงในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1997 เนื่องจากการต่อสู้แย่งชิงอำนาจภายในอัฟกานิสถานระหว่างรีอบานีและกลุ่มผู้สนับสนุนภูอลีบาน เป็นต้น⁶⁶ ทำให้สถานการณ์ของอัฟกานิสถานเลวร้ายยิ่งขึ้น

เศรษฐกิจของอัฟกานิสถานภายใต้ระบอบภูอลีบาน

ความขัดแย้งภายในประเทศอัฟกานิสถานที่ยาวนานเกือบ 2 ทศวรรษนับตั้งแต่ ค.ศ.1978 ทำให้ประเทศอัฟกานิสถานกลายเป็นดินแดนแห่งการผลิตฝิ่นและเป็นศูนย์กลางการตกลง

⁶⁴ Ibid., pp.187-188.

⁶⁵ พันธมิตรฝ่ายเหนือ (The Northern Alliance) ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ อูซเบก ทาจิก และหะซารา อันเป็นชนกลุ่มน้อยในขณะนั้นที่ประชาชนส่วนใหญ่มีเชื้อสายพหุชน อาจแบ่งเป็น 6 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ 1.กลุ่มญะมิอิตี อิสลามี (Jamiat-Islami) 2.กลุ่มของนายพลมุฮัมมัด กาชิม ฟาฮิม (General Muhammad Qasim Fahim) 3.กลุ่มจุมบิช อีมิลลี ขบวนการอิสลามแห่งชาติ (Jumbish-I-Milli-National Islamic Movement) 4.พรรคชีอะฮ์ หะซารา ฮิซบี-วะหัดต (Shiites/Hazara Hizb-I-Wahdat) 5.กลุ่มชูรอฮ์นาซาร์ (Shura-I-Nazar) 6.กลุ่มของโมลวี มุฮัมมัด ยูนิส คอลิส (Molvi Muhammad Yunis khalis) โปรดพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมใน จรัญ มะลูลีม, "มูญาฮิดีน," ใน *อิรักหลังสงคราม*, น. 144-149.

⁶⁶ Center For Defense Information. "Lessons from History: U.S. Policy Toward Afghanistan, 1978-2001"

ทางการค้าอาวุธที่ใหญ่ที่สุดในโลก ยิ่งไปกว่านั้นอัฟกานิสถานยังให้การสนับสนุนการลักลอบค้าสินค้าโดยเป็นเส้นทางการค้าเชื่อมจากดูไบไปยังปากีสถาน เป็นมูลค่าหลายพันล้านเหรียญสหรัฐฯ เป็นผลให้เศรษฐกิจของอัฟกานิสถานเติบโตขึ้น จากการขยายการค้าระหว่างประเทศที่ผิดกฎหมายนี้⁶⁷

ก่อนการเกิดสงครามในอัฟกานิสถานใน ค.ศ. 1978 เศรษฐกิจของอัฟกานิสถานดำรงอยู่ได้จากการพึ่งพิงเงินช่วยเหลือสนับสนุนจากต่างประเทศในการพัฒนาเศรษฐกิจของภาคชนบท ทั้งการเกษตรกรรม และการทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์ แต่เมื่อเกิดการปฏิวัติคอมมิวนิสต์เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1978 และการเข้ามารุกรานของสหภาพโซเวียตใน ค.ศ. 1979 ส่งผลให้เกิดการแทรกแซงกิจการภายในในอัฟกานิสถานจากสหรัฐฯ ปากีสถาน ซาอุดีอาระเบีย และได้รับท่อส่งเงินสนับสนุนอาวุธสงครามและความช่วยเหลือด้านสิทธิมนุษยชนจากผู้สนับสนุนต่างชาติดังกล่าวในการทำสงครามต่อต้านสหภาพโซเวียต ในเวลาต่อมาเครือข่ายระหว่างอัฟกานิสถาน ปากีสถาน และซาอุดีอาระเบีย ก็กลายเป็นศูนย์กลางของการลักลอบขนสินค้าระดับภูมิภาค⁶⁸

หลังจากสหภาพโซเวียตถอนทหารออกจากอัฟกานิสถานใน ค.ศ. 1989 ความช่วยเหลืออัฟกานิสถานทั้งจากสหภาพโซเวียตและตะวันตกก็ลดลงเรื่อย ๆ และหลังจากสหภาพโซเวียตล่มสลายใน ค.ศ. 1991 มหาอำนาจในภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียกลางทั้งปากีสถาน อิหร่าน และรัสเซียได้เข้ามามีอิทธิพลแทนที่และครอบงำอัฟกานิสถาน ซึ่งขณะนั้นอัฟกานิสถานประสบปัญหาต่าง ๆ อาทิเช่น ความแตกแยกทางสังคม ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ชาวนาหันไปทำการเพาะปลูกฝิ่น และการลักลอบขนส่งสินค้าผิดกฎหมาย⁶⁹

---

⁶⁷ P. Collier and A. Hoeffler "Justice-seeking and loot-seeking in civil wars." <www.worldbank.org/research/conflict/papers.htm>. p. 3. quoted in Barnett R. Rubin, "The Political Economy of War and Peace in Afghanistan," *World Development* Vol. 28 Issue. 10 (October 2000): 1790.

⁶⁸ Barnett R. Rubin, "The Political Economy of War and Peace in Afghanistan," p. 1791.

⁶⁹ Ibid., pp. 1792-1793.

อีกทั้งเมื่ออัฟกานิสถานอยู่ภายใต้อำนาจของระบอบฏอลีบาน ประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับบริจาคเงินช่วยเหลือและโปรแกรมความช่วยเหลือทั้งหลายแก่อัฟกานิสถานหลังสงครามก็ยิ่งลดลงเนื่องจากเห็น้อยล้ากับสงครามที่มีอย่างต่อเนื่องในอัฟกานิสถาน ประกอบกับต้องการกระตุ้นระบอบฏอลีบานในกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสตรี นอกจากนี้องค์กรเอกชนต่าง ๆ (NGOs) ก็ยุติโครงการความช่วยเหลือแก่อัฟกานิสถานเพื่อทำการกดดันรัฐบาลฏอลีบานในกรณีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของสตรีเช่นกัน⁷⁰ เช่นเดียวกับสหประชาชาติที่ได้ยุติโปรแกรมความช่วยเหลือแก่อัฟกานิสถานลงหลังจากเจ้าหน้าที่ของสหประชาชาติถูกจับตัวไปในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1997⁷¹

จากการถูกละเลยจากสังคมระหว่างประเทศในช่วงของระบอบฏอลีบาน นำไปสู่การทำลายพระพุทธรูปแกะสลักที่หน้าผาในเมืองบามิยัน ในเดือนมีนาคม ค.ศ.2001 ของกลุ่มฏอลีบาน และเศรษฐกิจของอัฟกานิสถานก็ตกต่ำอย่างที่สุด เกิดภาวะอดอยากอย่างรุนแรง⁷² ยิ่งไปกว่านั้น อัฟกานิสถานต้องประสบกับปัญหาการลักลอบค้าฝิ่นอย่างรุนแรง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านยาเสพติดของระหว่างประเทศและสหรัฐฯ ได้ประมาณการว่า อัฟกานิสถานเป็นแหล่งผลิตฝิ่นที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับสองของโลก และฏอลีบานยังสามารถควบคุมพื้นที่เพาะปลูกฝิ่นได้มากถึงร้อยละ 96 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด โดยจัดหารายได้จากการเก็บภาษีในการปลูกฝิ่นและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากฝิ่น อย่างไรก็ดี ผู้นำของฏอลีบานได้ปฏิเสธการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ กับยาเสพติดและอ้างว่า พวกเขายังคงพยายามที่จะกำจัดและต่อต้านการเพาะปลูกฝิ่นอีกครั้ง⁷³

⁷⁰ Ahmed Rashid, *Taliban: The story of the Afghan Warlords*, p. 47.

⁷¹ Ibid., p. 65.

⁷² Kenneth Katzman. "Afghanistan: Post-War Governance, Security, and U.S. Policy." p. 4.

⁷³ M.J. Gohari, p. 90.

บทบาทของสหรัฐฯในอัฟกานิสถานและการโค่นล้มระบอบฏอลีบาน (ค.ศ.1996-2001)

เมื่ออัฟกานิสถานอยู่ภายใต้อำนาจของระบอบฏอลีบาน สหรัฐฯได้ละเลยประเทศอัฟกานิสถาน แต่สหรัฐฯกลับมาให้ความสนใจต่ออัฟกานิสถานอีกครั้ง หลังจากเกิดเหตุการณ์ระเบิดสถานทูตสหรัฐฯในเคนยาและแทนซาเนียวันที่ 7 สิงหาคม ค.ศ.1998 ทำให้มีผู้เสียชีวิตถึง 220 ศพ ซึ่งสหรัฐฯอ้างว่าบิน ลาดิน ผู้นำของอัล-กออิดะฮ์ ซึ่งมีแหล่งพักพิงอยู่ในประเทศอัฟกานิสถานเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง⁷⁴

รัฐบาลคลินตันของสหรัฐฯในขณะนั้น ได้กดดันรัฐบาลฏอลีบานอย่างหนักให้ส่งตัวบิน ลาดิน อีกทั้งยังใช้มาตรการแทรกแซงทางทหาร และทางการทูตโดยการข่มขู่ ในเดือนเมษายน ค.ศ.1988 ทูตสหรัฐฯประจำสหประชาชาติ (U.S. Ambassador to the United Nations) บิล ริชาร์ดสัน (Bill Richardson) ขอร้องให้รัฐบาลฏอลีบานจับตัวบิน ลาดินส่งให้กับทางการสหรัฐฯแต่ได้รับการปฏิเสธ นำไปสู่การตอบโต้ทางทหารของสหรัฐฯโดยการยิงขีปนาวุธจากกองทัพเรือไปยังค่ายฝึกกองกำลังของ บิน ลาดิน ทางด้านตะวันออกของอัฟกานิสถานในวันที่ 20 สิงหาคมในปีเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น สหรัฐฯยังดำเนินมาตรการลงโทษคว่ำบาตรทางการค้ากับรัฐบาลฏอลีบานแห่งอัฟกานิสถาน และอายัดทรัพย์สินของฏอลีบานในสถาบันการเงินของสหรัฐฯ อีกด้วย⁷⁵

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลฏอลีบานสามารถเข้าควบคุมพื้นที่ทางตอนเหนือของอัฟกานิสถานเพิ่มมากขึ้น โดยขับไล่พันธมิตรฝ่ายเหนือแตกกระจายไปทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ⁷⁶ กองกำลังพันธมิตรฝ่ายเหนือกำลังสูญเสียการยึดครองพื้นที่ต่าง ๆ ตลอดจนเมืองหลวงเกือบทั้งหมดก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของฏอลีบาน และในวันที่ 9 กันยายน ค.ศ.2001 กองกำลังพันธมิตร

⁷⁴ Kenneth Katzman. "Afghanistan: Current Issues and U.S. Policy." Congressional Research Service Report for Congress. <<http://fpc.state.gov/documents/organization/24047.pdf>>. 27 August 2003. p.3 [accessed 3 December 2008]

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Ahmed Rashid, "The Taliban: Exporting Extremism", *Foreign Affairs* Vol. 78 Issue 6 (November/December 1999): 3.

ฝ่ายเหนือถูกโจมตีจนล่าถอยและกำลังจะพ่ายแพ้แก่ฏอลีบาน⁷⁷ แต่หลังจากเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน กองกำลังพันธมิตรฝ่ายเหนือก็กลับมาโจมตีอีกครั้ง

จากเหตุการณ์ 11 กันยายน เมื่อตึกเวิร์ดเทรดเซ็นเตอร์ และตึกเพนตากอนของสหรัฐฯ ถูกโจมตี สหรัฐฯอ้างว่าบิน ลาติน ซึ่งอาศัยประเทศอัฟกานิสถานเป็นฐานที่มั่นและได้เข้ามาร่วมอยู่กับฝ่ายฏอลีบานเมื่อ ค.ศ.1996 เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการก่อการร้ายครั้งนี้ ทำให้สหรัฐฯภายใต้การนำของบุชตัดสินใจตอบโต้ โดยเริ่มโจมตีอัฟกานิสถานภายใต้ปฏิบัติการสันติภาพอันยาวนาน (Operation Enduring Freedom) เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ.2001 ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อโจมตีและทำลายกองกำลังของฏอลีบานและอัล-กออิดะฮ์ ซึ่งเริ่มโจมตีฐานของกองกำลังฏอลีบานบริเวณทางภาคเหนือของอัฟกานิสถานเป็นแห่งแรกและทางภาคใต้เป็นลำดับต่อมา⁷⁸ ส่งผลให้กองกำลังฏอลีบานแตกกระจาย และถอนกองกำลังออกจากกรุงคาบูลอย่างรวดเร็ว

เมื่อระบอบฏอลีบานถูกโค่นล้มลงจึงเปิดช่องทางให้กับกลุ่มบันชีร์ (Panjshiri) นำโดยกองกำลังทาจิกแห่งพันธมิตรฝ่ายเหนือ สามารถยึดครองกรุงคาบูลได้สำเร็จเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน ค.ศ.2001 และเข้ายึดครองพื้นที่อื่น ๆ ได้ประมาณร้อยละ 70⁷⁹ อย่างไรก็ตามหลังจากที่สหรัฐฯโจมตีอัฟกานิสถานจนกองกำลังของฏอลีบานและอัล-กออิดะฮ์แตกพ่าย สหรัฐฯยังคงปฏิบัติการทางทหารไว้ในอัฟกานิสถาน นอกจากนี้สหรัฐฯและพันธมิตรอัฟกันได้ร่วมมือกันใน “ปฏิบัติการอนาคอนด้า” (Operation Anaconda) บริเวณหุบเขาซาฮีก็อต (Shah-i-Kot Valley) ซึ่งอยู่ทางด้านใต้ของเมืองการ์เดซ (Gardez) ระหว่าง 2-19 มีนาคม ค.ศ.2002 เพื่อกำจัดกลุ่มฏอลีบานและอัล-กออิดะฮ์กว่า 800 คน ปฏิบัติการดังกล่าวสิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ.2003 หลังจากรัฐมนตรีกลาโหมของสหรัฐฯนายรัมสเฟล เดินทางเยือนอัฟกานิสถาน อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ในอัฟกานิสถานยังคงถูกโจมตีอย่างต่อเนื่อง⁸⁰

⁷⁷ Kenneth Katzman. “Afghanistan: Current Issues and U.S. Policy.” p. 7.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ali A. Jalali, “Afghanistan in 2002: The Struggle to win the Peace,” *Asian Survey* Vol. 43 Issue 1 (January/February, 2003): 175.

⁸⁰ Kenneth Katzman, “Afghanistan: Current Issues and U.S. Policy,” p. 7.

บทบาทของสหประชาชาติในการรักษาสันติภาพของอัฟกานิสถาน (ค.ศ.1996-2001)

สหประชาชาติประสบความสำเร็จในการชักชวนรัฐบาลภูอลีบานให้ร่วมมือในมาตรการรักษาสันติภาพในอัฟกานิสถาน ด้วยเหตุที่ผู้นำของภูอลีบานไม่คุ้นเคยกับวิธีการและมาตรการของสหประชาชาติ ทั้งการที่บรรดาผู้นำในกลุ่มภูอลีบานต่างปฏิเสธที่จะพบกับผู้ไกล่เกลี่ยของสหประชาชาติ และรัฐบาลภูอลีบานก็ไม่ให้ความสนใจกับการสนับสนุนให้มีพื้นที่หยุดยิงของสหประชาชาติจึงเป็นอุปสรรคสำคัญ⁸¹ ยิ่งไปกว่านั้นกลุ่มภูอลีบาน มองว่าสหประชาชาติเป็นองค์กรของมหาอำนาจตะวันตก โดยร่วมมือกันต่อต้านอิสลามและกฎหมายชะรีอะฮ์ (Sharia law) และกล่าวหาสหประชาชาติว่าใช้อิทธิพลให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคปิดล้อมรัฐบาลภูอลีบาน⁸²

อย่างไรก็ดี สหประชาชาติเข้ามาแทรกแซงปัญหาของอัฟกานิสถานหลายครั้ง โดยได้ผ่านมติในค.ศ.1994, 1995, 1996, 1997⁸³ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติการในการกำจัดการก่อการร้ายระหว่างประเทศของประเทศสมาชิกและประเทศอื่นๆ และโดยตลอดค.ศ.1998 สภาความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้ผ่านมติพิเศษ 3 มติ คือ 1189, 1193 และ 1214⁸⁴ เพื่อใช้กดดันระบอบภูอลีบาน โดยอ้างการใช้ความรุนแรงในการดำเนินคดีในสงครามกลางเมืองและการให้ที่หลบภัยแก่บิน ลาดิน แต่การกดดันดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ⁸⁵

⁸¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Ahmed Rashid, *Taliban: The story of the Afghan Warlords*, p. 64.

⁸² Ibid., p. 47

⁸³ ดูรายละเอียดใน United Nations General Assembly. "UN General Assembly document A/Res /52/165." <<http://www.treas.gov/offices/enforcement/pdf/A-RES-52-165.pdf>>. 19 January 1998. [accessed 14 December 2009]

⁸⁴ ดูรายละเอียดใน United Nations Security Council. "UN Security Council documents S/RES/1 189/1193 and 1214, all of 1998." <<http://www.un.org/Docs/scres/1998/scres98.htm>>. [accessed 14 December 2009]

⁸⁵ Michael Chandler and Rohan Gunaratna, *Countering Terrorism: Can we meet the Treat of global violence?*, First published (London, UK: Reaktion Books Ltd., 2007), p. 120.

ยิ่งไปกว่านั้น สหประชาชาติยังแสดงบทบาทในการเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในอัฟกานิสถานอย่างต่อเนื่องระหว่าง ค.ศ.1992-2001 เพื่อจัดให้มีข้อตกลงหยุดยิงและการเปลี่ยนผ่านสันติภาพขึ้นในอัฟกานิสถาน และเมื่อต้น ค.ศ.1997 ก็มีการประชุมของกลุ่มประสานงาน (contact group) “Six Plus Two” อันประกอบด้วย ประเทศสหรัฐฯ รัสเซีย และประเทศเพื่อนบ้าน อัฟกานิสถานทั้งหกประเทศ คือ อิหร่าน จีน ปากีสถาน เติร์กเมนิสถาน อุซเบกิสถาน และทาจิกิสถาน⁸⁶ แต่การทำงานของกลุ่มดังกล่าวก็ประสบความล้มเหลว เนื่องจากขาดกระบวนการทำงานที่ชัดเจน⁸⁷

หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 เมื่อระบอบฏอลิบานถูกโค่นล้มลงโดยสหรัฐฯ สหประชาชาติได้เข้ามาแสดงบทบาทเป็นตัวกลาง ในการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวของอัฟกานิสถานขึ้น จากมติแห่งสภาความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่ 1378 ซึ่งบังคับใช้ในวันที่ 14 พฤศจิกายน ค.ศ. 2001 โดยสหประชาชาติได้เชิญกลุ่มชนเผ่าอัฟกันต่าง ๆ ยกเว้นกลุ่มฏอลิบาน เข้ามาร่วมประชุมในกรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี ต่อมาในวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ.2001 กลุ่มชนเผ่าอัฟกันเหล่านี้ก็ได้ลงนามใน “ข้อตกลงบอนน์” (Bonn Agreement) ซึ่งได้ผ่านมติแห่งสภาความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่ 1385 เพื่อใช้เป็นแบบแผนสำหรับการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานต่อไป⁸⁸

จากการเข้ามามีบทบาทในอัฟกานิสถานของนานาชาติ ตลอดจนบทบาทของนานาชาติเกี่ยวกับการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานในอดีตก่อนการโค่นล้มระบอบฏอลิบานดังกล่าวมาข้างต้น น่าจะแสดงให้เห็นว่าสหประชาชาติเข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการพยายามสร้างสันติภาพขึ้นในอัฟกานิสถาน ทั้งการพยายามแทรกแซงทางการทูตและเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในอัฟกานิสถาน ส่วนสหรัฐฯนั้นให้ความสำคัญกับอัฟกานิสถานเพื่อที่จะกำหนดแผนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงและการเมืองของตนในภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียกลาง นอกจากนี้ยังไม่ปรากฏบทบาทของสหรัฐฯเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานหลังสงครามในช่วงเวลา

⁸⁶ U.S. Government Printing Office. “Rules and Regulations.” Federal Register Vol. 61 No. 125 (June 1996): p. 33313.

⁸⁷ ดูรายละเอียดใน Kenneth Katzman, “Afghanistan: Current Issues and U.S. Policy,” p.11

⁸⁸ Kenneth Katzman, “Afghanistan: Post-War Governance, Security, and U.S. Policy.” 16 January 2009. p. 8.

ดังกล่าวที่ชัดเจนแต่อย่างใด ในขณะที่อัฟกานิสถานยังคงเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งภายในที่ปรากฏการแทรกแซงจากทั้งมหาอำนาจภายนอกและจากประเทศเพื่อนบ้านตั้งแต่ในสมัยโบราณ อันนำไปสู่การบ่มเพาะความขัดแย้งและความแตกแยกระหว่างชาติพันธุ์อัฟกัน จะเห็นได้ว่าเมื่อใดที่อัฟกานิสถานเป็นอิสระจากการครอบงำของต่างชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ภายในอัฟกานิสถานก็จะลุกขึ้นแก่งแย่งอำนาจทางการเมืองกันอยู่เป็นประจำ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน อัฟกานิสถานก็กลับเข้าสู่ภาวะสงครามจากการบุกโจมตี และการโค่นล้มระบอบฏอลิบานของสหรัฐฯ อันเป็นเหตุให้อัฟกานิสถานอยู่ในสภาพของรัฐที่แตกสลายเหมือนเช่นอดีตอีกครั้ง และหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวนานาชาติโดยการนำของสหรัฐฯ ก็เข้ามามีบทบาทอย่างเด่นชัดในการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานขึ้นใหม่อีกครั้ง กระนั้นก็ตามเป้าหมายในการบุกโจมตีอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ มิใช่เพื่อเข้ามาช่วยสร้างชาติ (nation building) ให้แก่อัฟกานิสถานแต่เพื่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ซึ่งการศึกษาบทบาทของนานาชาติในกระบวนการฟื้นฟูประเทศอัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มระบอบฏอลิบานจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของสหรัฐฯ ซึ่งเข้ามามีบทบาทนำอย่างสำคัญ โดยจะกล่าวในบทต่อไป